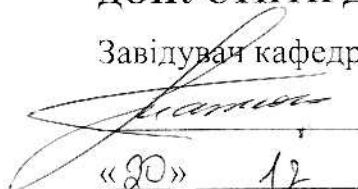

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дизайну інтер'єру

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

 Л.Р. Гнатюк
«20» 12 2021р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИЦІ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЮ «МАГІСТР»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 02 «Культура і мистецтво»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 022 «ДИЗАЙН»

Тема: «Дизайн палацово-паркових комплексів в умовах реконструкції»

Виконавець: ФАБД ДЗ 201 – М

ЯРЕМЕНКО Ольга Юріївна

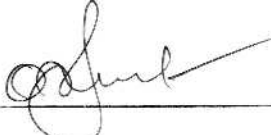
Керівник: доцент, к. арх., доцент КДІ ФАБД НАУ

ГНАТЮК Лілія Романівна

Консультанти з окремих розділів:

Охорона навколишнього середовища: Саєнко Т.В.

к.т.н., професор

Охорона праці та безпека життєдіяльності: Федина В.П.

к.т.н., доцент

Нормоконтроль: Омеляненко М.В.

д.т.н., професор

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет архітектури, будівництва та дизайну

Кафедра дизайну інтер'єру

Галузь знань: 022 «Культура і мистецтво»

Спеціальність: 022 «Дизайн»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

 Л.Р. Гнатюк

« 4 » 10 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломного проекту

ЯРЕМЕНКО Ольги Юріївни

1. Тема дипломного проекту «Дизайн палацово-паркових комплексів в умовах реконструкції»

затверджена наказом ректора від « 24 » 09 2021 р. №2000/ст.

2. Термін виконання проекту: з 04.10.2021р. по 23.12.2021р.

3. Вихідні дані до проекту:

технічне завдання, генеральний план ділянки, вихідні дані архітектурних споруд.

4. Зміст пояснювальної записки:

титульний аркуш, завдання на виконання дипломного проекту, реферат, зміст, вступ, чотири розділи письмової частини, висновки, список використаних джерел, додатки.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Консультація щодо роботи над дипломною магістерською роботою. Аналіз методичних джерел; вибір об'єкту для виконання завдання.	04.10.2021 – 10.10.2021	
2.	Виїзд на об'єкт для отримання вихідних даних для проектування	11.10.2021 – 13.10.2021	
3.	Розробити дизайн-концепцію дипломного магістерського проекту.	14.10.2021 – 18.10.2021	
4.	Робота в програмі ArchiCad над вихідними даними проектування. Виконання обмірних поверхових планів; розробка схеми демонтажу та монтажу.	19.10.2021 – 29.10.2021	
5.	Виконано розрізи основних споруд магістерської роботи.	29.10.2021 – 05.10.2021	
6.	Розроблено схеми функціонального зонування споруд.	28.10.2021 – 31.10.2021	
7.	Оформлення пояснювальної записки до дипломного магістерського проекту.	01.11.2021 – 25.11.2021	
8.	Виконання схем покриття підлоги, стелі, інженерних мереж.	25.11.2021 – 30.11.2021	
9.	Розроблено візуальний ілюстративний матеріал – 3D візуалізацію дипломного магістерського проекту.	30.11.2021 – 05.12.2021	

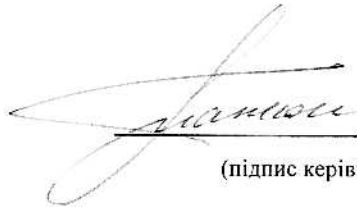
10.	Виконано креслення власних розроблених елементів.	05.12.2021 – 06.12.2021	
11.	Оформлено пояснювальну записку до диплому згідно затверджених вимог.	25.11.2021 – 01.12.2021	
12.	Виконати компонування планшету відповідно вимог.	15.12.2021 – 16.12.2021	
13.	Скомпонувати папку дипломного проекту та підготувати роздатковий матеріал відповідно вимог.	15.12.2021 – 17.12.2021	
14.	Підготувати доповідь захисту та презентацію у PowerPoint	17.12.2021- 19.12.2021	

7. Консультанти з окремих розділів

Назва розділу	Консультант (посада, П.І.Б.)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Охорона навколишнього середовища	Професор кафедри екології, д. п. н., к. т. н. Саєнко Тетяна Василівна		
Охорона праці та життєдіяльності	К. т. н., доцент кафедри цивільної та промислової безпеки Федина Василь Петрович		
Нормоконтроль	Д.т.н., професор Омеляненко Максим Вікторович		

8. Дата видачі завдання: « 04 » жовтня 2021 р.

Керівник дипломного проекту

(підпис керівника)

Гнатюк Л.Р.

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання

(підпис випускника)

Яременко О.Ю.

(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка за темою магістерської дипломної роботи: «Дизайн інтер'єрів палацово-паркових комплексів в умовах реконструкції».

Ключові слова: палацово-парковий комплекс; реставраційні роботи; реконструкція; модернізація; експлуатаційна спроможність; культурна спадщина; зацікавленість народу; туристичний ресурс; дизайн інтер'єру.

Об'єктом дослідження виступають об'єкти архітектури, а саме архітектурно-парковий комплекс в умовах реставрації, який представлений Підгорецьким комплексом у селі Підгірці Золочівського району Львівської області - ландшафтна територія двох парків – Італійський та Французький, прилегла до архітектурного об'єкту територія, прогулянкова територія ансамблю та три архітектурні об'єкти – Заїжджий двір, Костел Воздвиження і Св.Йосифа та споруда замку (палацу).

Предметом дослідження є реставраційні роботи по відновленню архітектурного об'єкту методом створення рекреаційного туризму, організація концепції створення простору території об'єкту і модернізовані засоби оформлення інтер'єрів.

Результатом дослідження є вирішення проблематики палацово-паркових комплексів в умовах реконструкції за допомоги ландшафту, як просторово-цілісної системи організації території, застосування туристичного засобу зацікавленості, оновлених стилістичних засобів оформлення наповнення інтер'єру.

Метою дослідження є встановлення проблематики реставрації палацово-паркових комплексів на території України. Оцінити культурну спадщину палацово-паркових ансамблів та їх вплив на народну культурну свідомість. Виявити засіб вирішення проблематики не зацікавленості палацово-парковими комплексами за рахунок введення туризму. Запропонувати вирішення проблематики палацово-паркових комплексів в умовах реконструкції за допомоги просторової організації території та модернізованого стилістичного засобу.

Завдання дослідження у відновленні архітектурних об'єктів. Умовним практичним прикладом реалізації відновлення виступає архітектурна пам'ятка України -архітектурно-парковий комплекс у селі Підгірці Золочівського району Львівської області.

Основною поставленою задачею є:

1. Аналіз світового досвіду стану прототипів архітектурного об'єкту;
2. З'ясувати поняттєвого апарату дослідження;
3. Формування засобів вдосконалення палацово-паркових комплексів культурного надбання України;
4. Визначити особливості організації простору за допомоги ландшафту, як просторово-цілісної системи організації території;
5. Визначити та застосувати модернізовані стилістичні засоби наповнення інтер'єру;
6. Визначити і обґрунтувати засоби збереження палацово паркової естетики у застосуванні туристичного ресурсу для суспільної зацікавленості культурною спадщини України.

Методи дослідження:

- Параметричний - опис властивостей, ознак та відношень досліджуваного об'єкту дизайну;

- Морфологічний метод - визначення поелементного складу, будови об'єкту та взаємозв'язку параметрів, виявлених на рівні параметричного методу;

- Функціональний метод - є переходом до визначення функціональної залежності між параметрами, між частинами як елементами об'єкту дизайну або між параметрами і будовою досліджуваного об'єкту дизайну;

- Теоретичні методи:

1. вивчення наукових джерел тематики дослідження, аналіз та узагальнення одержаної інформації;
2. вивчення і аналіз архітектурно-будівельної практики;
3. синтез одержаної наукової інформації;
4. формалізація;
5. структурно-функціональне моделювання;
6. графічне моделювання.

- Емпіричні методи:

1. спостереження за предметом дослідження у його ретроспективі і розвитку; метод аналогій;
2. порівняльний аналіз;
3. експериментальне проектування.

Структура і обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи – 87 сторінок, в тому числі 44 рисунки, 10 таблиць, список використаних джерел обсягом 27 найменувань та 66 додатків.

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ КОМПЛЕКСІВ В УМОВАХ РЕСТАВРАЦІЇ	13
1.1. Визначення пам'ятки архітектури в Україні	13
1.2. Сучасний стан пам'яток архітектури на території України	14
1.3. Реставрації пам'ятки архітектури в Україні	15
1.3.1. Заходи реставрації пам'ятки архітектури	16
1.4. Процес розвитку палацово-паркових комплексів	19
1.5. Проблематика палацово-паркових комплексів в Україні	21
1.6. Аналіз світового досвіду умов реставрації об'єктів архітектури	23
1.6.1. Вітчизняний досвід заходів реставрації об'єктів архітектури	23
1.6.2. Закордонний досвід заходів реставрації об'єктів архітектури	31
1.6.3. Сучасний алгоритм відновлення архітектурної пам'ятки	41
1.7. ВИСНОВКИ до першого розділу	42
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-ПРОЕКТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ НА РЕСТАВРАЦІЮ ОБ'ЄКТІВ АРХІТЕКТУРИ В УКРАЇНІ	44
2.1. Посилання на нормативні документи	44
2.2. Закон України «Про охорону культурної спадщини»	45
2.2.1. Порядок визначення категорій пам'яток	47
2.3. Положення щодо реставрації пам'ятки архітектури	47
2.3.1. Збереження традиційного характеру історичного середовища	48
2.4. Настанова щодо використання ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури та містобудування	50
2.5. Основні положення формування багатоцільового простору	52
2.5.1. Приватна житлова група наповнення готельно-ресторанного комплексу	54
2.5.2. Громадська група наповнення готельно-ресторанного комплексу	55
2.6. ВИСНОВКИ до другого розділу	56

РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ КОМПЛЕКСІВ В УМОВАХ РЕСТАВРАЦІЇ	58
3.1. Формування актуального способу реставрації пам'ятки архітектури	58
3.2. Адаптація палацово-паркового комплексу	60
3.3. Формування доцільного наповнення внутрішнього простору	62
3.4. Стилiстичне рішення дизайну палацово-паркових комплексів	63
3.5. ВИСНОВКИ до третього розділу	67
РОЗДІЛ ІV. ПРОЕКТНІ РІШЕННЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВОГО КОМПЛЕКСУ	69
4.1. Теоретичні відомості палацово-паркового комплексу	69
4.2. Концепція Підгорецького палацово-паркового комплексу	70
4.3. Технічний стан палацово-паркового комплексу	71
4.4. Архітектурно-конструктивні рішення внутрішнього простору палацово-паркового комплексу	73
4.5. Функціональне зонування палацово-паркового комплексу	75
4.6. Формування доцільно-ергономічного наповнення палацово-паркового комплексу	77
4.7. Основні положення охорони середовища пам'ятки архітектури	78
4.8. Охорона праці	81
4.9. ВИСНОВКИ до четвертого розділу	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Проблематика теми закладається в нестабільній ситуації реставраційного стану архітектурних об'єктів в Україні. Відповідне занедбання архітектурний пам'яток призводить до посиленої активізації вирішення питання проблематики реставрації, реновації культурних об'єктів.

Завдання реставрації архітектурної культурної пам'ятки України потребує не тільки звернення уваги та аналіз минулого становлення спадщини і повторення його реалізації в сьогоденні, а має потребу в умінні зберегти та вдосконалювати функції, адаптувати до сучасності те, що зберіглося, пристосування актуальних методів оформлення об'єкту архітектури.

Актуальність теми закладається в модернізованому підході організаційних робіт архітектурних споруд в умовах реставрації, а саме їх представлення у вигляді палацово-паркових комплексів, які методом реновації направлені на вирішення проблематики експлуатації об'єктів архітектури і відповідна мінімізація ризику занедбання архітектурних об'єктів на території України.

Метою дослідження є встановлення проблематики реставрації палацово-паркових комплексів на території України. Оцінити культурну спадщину палацово-паркових ансамблів та їх вплив на народну культурну свідомість. Виявити засіб вирішення проблематики не зацікавленості палацово-парковими комплексами за рахунок введення рекреаційного туризму. Запропонувати вирішення проблематики палацово-паркових комплексів в умовах реконструкції за допомоги просторової організації території та модернізованого стилістичного засобу.

Об'єктом дослідження виступають об'єкти архітектури, а саме архітектурно-парковий комплекс в умовах реставрації, який представлений Підгорецьким комплексом у селі Підгірці Золочівського району Львівської області - ландшафтна територія двох парків – Італійський та Французький, прилегла до архітектурного об'єкту територія, прогулянкова територія ансамблю та три архітектурні об'єкти – Заїжджий двір, Костел Воздвиження і Св.Йосифа та споруда замку (палацу).

Предметом дослідження є реновація архітектурного об'єкту методом створення рекреаційного туризму, організація концепції створення простору території об'єкту і модернізовані засоби оформлення інтер'єрів.

Основною поставленою задачею є:

7. Аналіз світового досвіду стану прототипів архітектурного об'єкту;
8. З'ясувати поняттєвого апарату дослідження;
9. Формування засобів вдосконалення палацово-паркових комплексів культурного надбання України;
10. Визначити особливості організації простору за допомоги ландшафту, як просторово-цілісної системи організації території;
11. Визначити та застосувати модернізовані стилістичні засоби наповнення інтер'єру;
12. Визначити і обґрунтувати засоби збереження палацово паркової естетики у застосуванні туристичного ресурсу для суспільної зацікавленості культурною спадщини України.

Аналіз попередніх досліджень: Проаналізовано фахові видання наукових статей на рахунок проблематики реставраційних робіт палацово-паркових комплексів України, їх подальша експлуатація та вивчено тематичні статті сучасного стану територій палацово-паркових комплексів України низки авторів (Яровий С. М., Слободянюк С. О., 2019; Науковий вісник НЛТУ України, Денисова Г.В. 2018; Лукомський Ю.В., Петрик В.М., 2010; Денисова Г.В., 2010; Денисова Г.В., 2013 ; Наталія Божко, Леонід Цубов, 2019; Черкасова Е.Т.,2015), наведено приклад практичного засобу модернізації архітектурних пам'яток за рахунок застосування маркетингової стратегії та туристичного засобу зацікавленості (М.Д. Сушчінська, 2012; М.А. Винокуров, 2004; Сидоренко І.О., 2011).

В роботі наведено особливості створення осучаснення архітектурних пам'яток України без порушення культурного значення та на їх основі за допомогою створення туристичного ресурсу сформувані цікавий доступний рекреаційний ландшафтний простір.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ КОМПЛЕКСІВ В УМОВАХ РЕСТАВРАЦІЇ

1.1. Визначення пам'ятки архітектури в Україні

Поняття пам'ятки архітектури має велике культурне значення в соціально-культурному житті територіально приналежного народу. Пам'ятка архітектури – архітектурний витвір, створений у історичний період минулого, хронологічна дистанція складає від сорока до п'ятдесяти років від сучасного стану об'єкту, який розглядається; має високохудожні естетичні ознаки витвору мистецтва – споруда оцінюється з точки зору співвідношення просторів і мас, мистецького вирішення ландшафту, екстер'єрів та інтер'єрів. Об'єкти, які формують пам'ятку архітектури — окремі будівлі, архітектурні споруди, що повністю або частково збереглися в автентичному стані і характеризуються відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є творами відомих авторів.

Пам'ятка архітектури входить до загального групування об'єкту культурної спадщини, що характеризуються визначним місцем, частиною або комплексом споруд, пов'язані з ними рухомі предмети, ландшафтні рельєфні території, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу культурно-соціальні цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

В свою чергу об'єкти культурної спадщини розглядаються як нерухомі та рухомі. Нерухомий об'єкт культурної спадщини — об'єкт культурного значення, який не має права транспортуватись без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності. Рухомі предмети, які пов'язані з нерухомими об'єктами культурної спадщини — елементи, групи елементів об'єкта культурної спадщини, що можуть бути окремим витвором мистецтва або ж складати з нерухомим єдину цілісність.

Визначення захисту історико-культурного надбання народу законодавче

охарактеризована в міжнародних угодах — у 1972 році Генеральна конференція ЮНЕСКО оприлюднила «Конвенцію про охорону всесвітнього культурного і природного надбання». Реєстри пам'яток архітектури існують у різних країнах, у тому числі в Україні. Після занесення об'єкту культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, він отримує статус пам'ятки культурної спадщини України і відповідно захищається законом.

Високе значення культурної спадщини (рухомої та нерухомої) доводиться закладеним першим протоколом до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту, який було закладено 14 травня 1954 року, де його захистом охоплено нерухомі та рухомі предмети. Відповідно до цього Другий протокол було укладено у 1999 році. Законом України приєднання до Другого протоколу було проведено у 2020 році, тоді ж закон набув чинності.

1.2. Сучасний стан пам'яток архітектури на території України

Сучасний стан пам'яток архітектури на території України критичний – повністю або частково порушений технічний стан з неможливістю подальшої експлуатації без повноцінного відновлення об'єкту, тобто не вчасно проведені реставраційні роботи призвели до занепаду культурних споруд і відповідне їх невикористання; пам'ятки архітектури не повністю експлуатуються за рахунок неправильної побудови подальшої реалізації території та об'єкту; некомпетентність спеціалістів або примітивного мислення власника; недостатній рівень фінансування.

Законодавчий порядок відношення держави до культурної спадщини спирається на зміст державних нормативно-правових документів, що регулюють діяльність у сфері архітектури й містобудування: Закони України «Про архітектурну діяльність», «Про охорону культурної спадщини», «Про будівельні норми», «Про регулювання містобудівельної діяльності»; проекти Міністерства культури "Велике будівництво". Діяльність останнього найбільш актуальне у вирішенні поведінки культурної архітектурної пам'ятки, а саме постановою Кабінетів Міністрів України №1214 від 09.12.2020, про затвердження Порядку відбору проектів за якими буде проведено

роботи з реставрації, консервації, ремонту пам'яток культурної спадщини – реалізація в рамках програми “Велика Реставрація”.

Держава активно зацікавилася та втрутилася в становище пам'яток з застосуванням засобу контролю над цим - регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь. Програма «Велика реставрація» почала реалізацію в 2021 році, в подальшому новітні проекти на реставрацію будуть додаватися до програми.

Реставрація в Україні не відповідає вимогам існування пам'яток історичної архітектури, з кожним днем вони стають ще більш вразливі до часу, природних ресурсів, тощо. В реставраційних роботах культурного надбання виявлено невизначені завдання та відповідно їх невирішеність; не підтримка історичності архітектурних споруд та інтер'єрів - невизначена особливість прикладу оформлення та подальша реновація об'єктів для експлуатації. Невизначеність вагомості історично-культурної споруди і її функціонування закладає неповноцінне відновлення пам'ятки, реновація з естетично збереженою особливістю наповнення.

1.3. Реставрації пам'ятки архітектури в Україні

Історична архітектурна та містобудівна частина спадщини є основою культурного розвитку історичного довкілля.

Діюча науково-проектна документація на території України на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування ДБН А.2.2-14-2016 є основою для проведення всіх ремонтно-реставраційних робіт. Цей документ регулює реставраційну діяльність пам'яток історії, археології, містобудування і архітектури, а також пам'яток мистецтва, безпосередньо пов'язаних з пам'ятками архітектури. Документація встановлює склад, порядок розробки, оформлення, узгодження і затвердження цілісного комплексу науково-пошукової і проектно-кошторисної документації на проведення архітектурних та інженерно-технічних робіт.

Реставрація, за Державно будівельними нормами, - це обґрунтовані засоби (заходи) збереження пам'яток історії та культури, які передбачають укріплення і відновлення зруйнованих, пошкоджених пам'яток з збереженням автентичності витвору. Реставрація передбачає проведення таких видів робіт як фрагментарна реставрація (часткове відтворення) та цілісна реставрація (повне відтворення).

Консервація пам'яток архітектури передбачає покращення та збереження технічного стану і експлуатаційних якостей пам'яток без змін існуючого архітектурного вигляду і проведення першочергових протиаварійних робіт з виконанням тимчасових заходів, які забезпечать подальше збереження цілісності пам'ятки та архітектурно-художні елементів; гідрогеологічні заходи забезпечення належних умов збереження пам'яток.

Реставраційна діяльність має зберігати існуючі історичні цінності. Це стосується не тільки пам'ятки архітектури, виявлених при археологічних розкопках, але й будівель, що пройшли багато етапів переробок і перебудов за весь період свого існування. Існує система проведення реставрації: натурне дослідження архітектурної пам'ятки; законодавчі акти технічного стану створенні експертами; обґрунтування прийнятих проектних рішень; контроль процесу відновлювальних робіт.

Законом України «Про охорону культурної спадщини» передбачено обов'язок власників архітектурної пам'ятки приводити об'єкт до належного стану, у разі загрози її руйнування, пошкодження або знищення. Охорона об'єктів культурної спадщини є одним із пріоритетних завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Якщо власник пам'ятки архітектури розпочав реставраційні роботи без отримання першочергового переліку документів на проведення реставрації можливе притягнення до відповідальності за ст. 92 Кодексу України про адміністративні правопорушення, так за ч. 2 ст. 298 Кримінального кодексу України.

1.3.1. Заходи реставрації пам'ятки архітектури

Завданням реставрації є зміна існуючого виду пам'ятки архітектури для розкриття його художньо-естетичних автентичних якостей, відповідно виключення

пізніших, малоцінних архітектурно-планувальних нашарувань, прибудов та надбудов; продовження експлуатаційного терміну споруди та збереження її для майбутніх поколінь.

Сучасний підхід відновлення архітектурної пам'ятки не відмінняє терміну комерційної реставрації – надання товарного вигляду об'єкту, яка відповідно основним правилам реставрації пам'ятки архітектури – відновлення автентичності, доповнюється матеріальною метою її експлуатації як одиниці фінансового прибутку. Метод комерційної реставрації активно використовується, не завжди не доцільний, якщо пам'ятка архітектури зберігає свої принципи історичної цінності – є історично-культурним джерелом.

Сучасна реставрація пам'ятки архітектури передбачає не тільки збереження початкового вигляду, а й адаптація його до сучасного відтворення, пожвавлення та відновлення простору – термін ревіталізації, основним принципом якої є розкриття нових можливостей старих форм з урахуванням їх сучасних функцій. Завданням ревіталізації є соціалізація простору, розробка інфраструктури, яка підпорядковується туризму та відповідає науковій діяльності, розвиток простору та, як наслідок, залучення інвестицій.

Ідентично визначення поняття ревіталізації відноситься до терміну реновації – процес поліпшення, реконструкції, реставрації без руйнування цілісності структури та без залучення туристично-економічного розвитку об'єкту.

Доцільне законодавче обґрунтування засобів відновлення, які мають право проводитися на пам'ятках архітектури – це реставрація, реновація та ревіталізація. Вони відповідають технічному відновленню стану без порушення загального вигляду та поєднують в собі доцільну подальшу експлуатацію будівлі з збереженням історичних та культурних цінностей.

Реставрація та реновація мають відповідні розгалуження в сфері відновлення архітектурного об'єкту. Наведено таблицю заходів відновлення архітектурної пам'ятки (таб.1.1.).

Таблиця 1.1. Засоби відновлення пам'ятки архітектури

Ступінь відновлюваності	Збереження сучасного вигляду	Відновлення експлуатації Часткове відновлення	Повноцінне відновлення
Заходи відновлення			
РЕСТАВРАЦІЯ Автентичне відновлення витвору	Консервація	Музеєфікація	Регенерація Реабілітація
РЕВІТАЛІЗАЦІЯ Відновлення початкового вигляду з зміною функції	Реновація	Реконструкція Пристосування	
ОКРЕМІ ЗАСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ	Урбаністика Фасадизм	Ребрендинг	

Виділено актуальний та найефективніший засіб відновлення архітектурної пам'ятки – ревіталізація, за якою можливе збільшення експлуатаційної потенціалу витвору без порушення його технічно-історичного стану.

До новостворених заходів відновлення можна віднести методи фасадизму та ребрендингу (візуальна маркетингова стратегія), останній розглядається як доповнення до повноцінної ревіталізації об'єкту. Фасадизм розглядається як архітектурна практика збереження автентичного фасаду будівлі, виокремлений від іншої частини будівлі. Частіше термін означає практику, коли зберігається лише фасад старої будівлі, а поза ним зводиться нова.

Урбаністика – засіб теоретичного дослідження автентичного вигляду містобудівних методів формування та подальший розвиток міст з метою покращення проживання.

Загальні поняття відновлення пам'яток архітектури та їх розгалуження ефективно застосовуються в подальшій організації та експлуатації об'єкту (витвору мистецтва), який розглядається.

1.4. Процес розвитку палацово-паркових комплексів

Поняття палацово-паркового комплексу характеризується низкою споруд, які локально розміщені та поєднані спільною організацією, має історично-культурну цінність для соціального угруповання людей – етносу, як пам'ятка архітектурного та ландшафтного мистецтва. Ансамбль, який налічує будівлі різного функціонального напрямку, елементами якого є палац (головна будівля), господарські та культові (релігійні), типові функціональні споруди (промислові виробничі споруди) у територіальному поєднанні з садово-парковим мистецтвом - ландшафтний рекреаційний парк (див.табл.1.2.).

Таблиця 1.2. Функціонально-просторова організація палацово-паркового комплексу

ГОЛОВНІ СПОРУДИ – ГОЛОВНІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТОЧКИ СПОЛУЧЕННЯ	ДРУГОРЯДНІ СПОРУДИ – ПРОМИСЛОВО ЕКСПЛУАТАЦІЙНЕ ДОПОВНЕННЯ
Палац (Садиба) – парадна будівля	Флігель, як окреmostоячий або прибудований
Релігійна споруда (костел, дзвіниця, церква)	Заїжджий двір для прибуваючих відвідувачів
	Стайня
	Складські приміщення (сарай, комори тощо), окремо стоячі споруди для зберігання
	Житлові будівлі для працівників (селян), можлива організація окремого поселення
	Оборонні будови (бастіон, тощо)
	Елементи організації ландшафту (вартова вежа, зовнішні сходи тощо)
	Малі архітектурні форми (альтанки, скульптури, тощо)

Формування палацово-паркових ансамблів припадає на кінець XVIII століття та основний розвиток їх у XIX столітті, що і обумовлює різноманіття архітектурних об'єктів в історичному стилі. Найбільшу увагу мистецтво XVIII століття віддало пізньому бароко та класицизму – геометрична чіткість, статичність та раціональність.

Палацова архітектура розповсюджена територією федеративних держав Речі Посполитої – держава Польського королівства і Великого князівства Литовського і Руського. Це пов'язано зі розвитком мистецтва і його трансляцією з Європи, тому більша частина палацово-паркових комплексів знаходиться на території Західної України.

Створення палацово-паркового ансамблю полягає у соціально-економічному розшаруванні народу – класова нерівність в прибутках та власності. Поширилось будівництво палацово-паркових комплексів представниками родин козацької старшини, а згодом — дворянські родини, які з меркантильних пробуджень будували маєтки для розваг або непостійного проживання – літні садиби.

Споруди, створені представниками аристократії, для проживання відповідно зорганізували систему маєтку, коли поміщик будував садибу (палац) в селі і оточував себе робочою силою (допоміжними промисловими будівлями). Садиба, від слова «садити» - характеризує великі рельєфи озеленення та гектари лісів поряд з будинком і забезпечують естетичне задоволення пейзажем навколо композиційного центру. Парк, найчастіше носив ландшафтний характер, часто влаштовувалися ставки, прокладалися алеї, будувалися альтанки. До складу об'ємно-просторової композиції також входили кілька флігелів, конюшня, оранжерея, споруди для прислугі, тощо. У великих садибах нерідко будувалася церква.

Палацово-паркові комплекси на території України зазнали технічного порушення під час федеративного підпорядкування тоталітарному Радянському союзу та глобальних збройних конфліктів – Перша та Друга світові війни, за якими більша частина палацової архітектури знищилася або була частково зруйнована.

Сучасна ситуація палацово-паркової архітектури в Україні не однорідна за технічно-конструктивним станом. Кількісна меншість архітектури у музеєфікованому стані або в стані початку консервації, яка підпорядковується

державним підприємствам для туристичного ресурсу. Решта архітектури в зруйнованому критичному стані нейтрального відношення держави, де пам'ятки архітектури знищуються природними чинниками.

Методи реставрації - музеєфікації або консервації – найрозповсюдженіші і не є ефективними після реалізації через несформовану фінансову незалежність. Наведені методи не забезпечують гідної реалізації пам'ятки архітектури та її функціонування, не поєднують ефективні правила довготривалого існування та взаємозв'язку – інтеграція духовності та економіки. Духовність є основою розвитку ефективної та прозорої економіки, націленої на забезпечення благ для всіх верств населення. Метод реставрації не має успіху за рахунок конкуренції з реновацією – де максимально відновлюється вигляд пам'ятки та підвищується її експлуатація методом індустрії туризму.

1.5. Проблематика палацово-паркових комплексів в Україні

За даними Міністерства культури України на державному обліку культурної спадщини перебуває більш ніж тринадцяти тисяч об'єктів архітектури та містобудування, також близько трьохсот садово-паркових витворів мистецтва. При вищенаведеному обліку культурної спадщини зафіксовано діючих на базі комплексів, які мають особливу культурну, історичну і наукову цінність, або справили значний вплив на розвиток культури, архітектури, містобудування, або безпосередньо пов'язані з видатними історичними подіями, – шістдесят п'ять історико-культурних заповідників. Аналіз даних характеризує проблемно низький рівень відновлення функціональності пам'яток архітектури.

Механізм охорони пам'ятки активно відновлено протягом двох минулих років – контроль у сфері культурної спадщини та наповнення реєстру пам'яток для подальшої роботи над ними та запобігання знищенню інтелектуального та культурного потенціалу суспільства. Інформаційне розкриття пам'ятки архітектури – пріоритетне завдання держави, за яким вивчення культурної спадщини забезпечать захист зі її сторони суспільства та сприяє взаєморозумінню.

Палацово-парковий комплекс як архітектурна одиниця охороняється державою

як історико-культурна пам'ятка архітектури з метою культурного просвітлення. Документація законодавства України передбачає відновлювані реставраційні роботи пам'яток архітектури, але практична реалізація проєктів неактивна.

Реставраційна ситуація залежить від економічного ресурсу власника і є одною з найскладніших методів відновлення – вивчення натурального та археологічного стану, архівних джерел та відтворення максимально наближеного до автентичного характеру пам'ятки. Проблемою сьогоденної реставрації є неактуальність та некомпетентність представників сфери у вирішенні пам'яток архітектури.

За попереднім дослідженням виявлено недбале відношення власника пам'ятки архітектури та її реалізації, у загальному – бездіяльність суспільства та незацікавленість культурними пам'ятками архітектури території України. В свою чергу загальна незацікавленість формується на основі занепаду комплексів, які не розвивають експлуатаційну спроможність території палацово-паркових комплексів, як для особистого чи громадського користування.

Головною проблемою відновлення палацово-паркових комплексів фінансова незабезпеченість, невирішене питання щодо виділення коштів на реставрацію об'єктів.

У країні розвиток туристичного ресурсу у великих містах займає фіксовано підвищений рівень, але розвиток території поза урбаністичного впливу максимально низьке. Для активного використання і відповідно фінансового стабільного прибутку на реставрацію об'єктів культурної спадщини пропонуються засоби експлуатаційної спроможності території палацово-паркових комплексів в умовах збереження культурної спадщини України за рахунок діяльності туризму, тобто організація засобів на формування попиту та максимального задоволення потреб споживачів.

1.6. Аналіз світового досвіду умов реставрації об'єктів архітектури

Поняття збереження пам'яток архітектури сформувався у XVIII столітті, що пов'язано з збереженням естетично-культурної цінності історичного об'єкту минулого. Формування раціонального образу відновлення архітектури актуалізувалося в порівнянні з минулими століттями. Можливості сучасного

суспільства та інформаційна свобода змінює ставлення до оптимального підходу збереження культурної спадщини, відповідно сучасні заходи реставрації трансформуються.

Аналіз прикладів відновлення виділяє актуальні можливості заходів реставрації чи реновації (ревіталізації), недоліки та переваги архітектурної роботи, які повинні мінімізувати та передбачити недоцільні підходи у роботі реставраторів.

1.6.1. Вітчизняний досвід заходів реставрації об'єктів архітектури

Можливості архітектурного відновлення культурної спадщини в Україні – примітивні, за рахунок нестатку фінансових можливостей, некваліфікованого та неусвідомленого суспільства, нерегульованого законодавчого впливу на власників пам'ятки архітектури.

Прикладом неорганізованого законодавством методу на можливість приватної власності пам'ятки архітектури є палац в Роздолі, Львівської області (рис.1.1.). Власником та головним інвестором на побудову був Міхал Юзеф Жевуський в 1704 році, з 1874 році до 1903 року - Кароль Лянцкоронський.

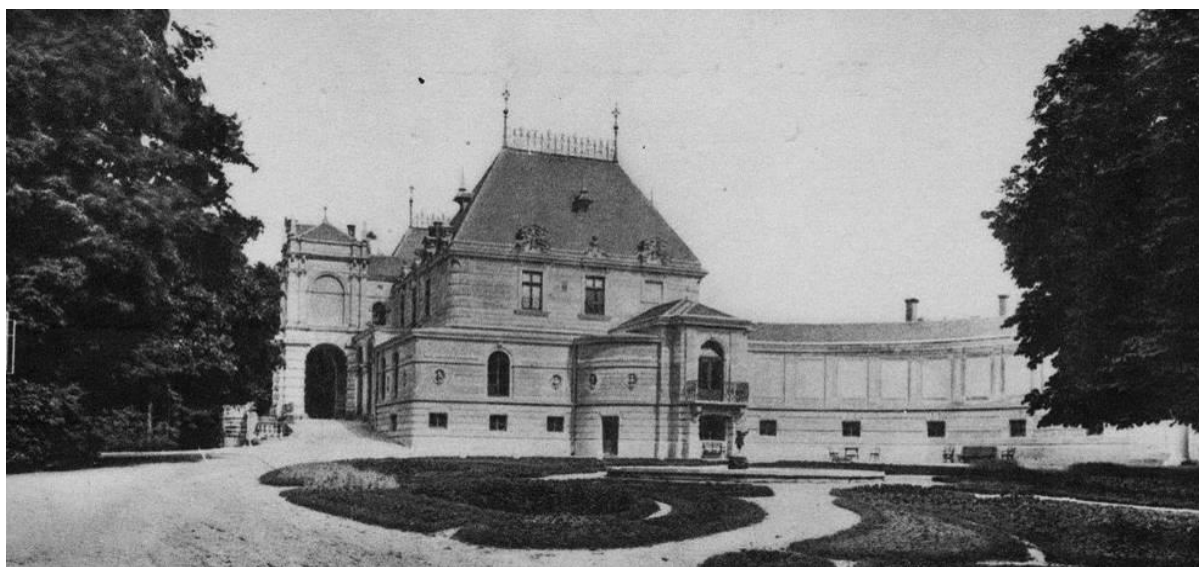

Рис.1.1. Фотокартка стану палацу Лянцкоронських ХХ століття

Палац початку функціонування XVIII століття, зафіксовано датування існування споруд на території починається з XVII століття. Споруди відзначаються історичною

естетикою культурної цінності для України та винятковою просторовою організацією.

Рис.1.2. Просторовий вигляд палацу Ляницькоронських ХХІ століття

Головна споруда має асиметричну форму відповідно пізніше добудованим елементам з характерними стилістичними ознаками. Другий власник – польський мистецтвознавець – розбудував палац і з'єднав новостворені споруди зі старим корпусом, також добудовав східне крило (рис.1.2.).

В естетичному образі закладено особливості барокового мистецтва та класицизму. Палац оточений ландшафтом садово-паркового мистецтва – парк регулярного типу. Сучасний стан палацу – критичний, зруйновано конструктивні елементи вхідних груп до замку (рис.1.3.; рис.1.4.; рис.1.5.; рис.1.6.).

Рис.1.3. Фотокартка стану прибудованої частини Ляницькоронських ХХ століття

Рис.1.4. Фотокартка стану флігелю Ляницькоронських ХХІ століття

Рис.1.5. Фотокартка стану головного входу палацу Лянцоронських ХХ століття

Рис.1.6. Фотокартка стану головного входу палацу Лянцоронських ХХІ століття

З середини ХХ століття право власності належала Львівські галереї мистецтв, з 2004 року – приватна власність; сучасний стан – підпорядкування комунальній власності. Споруда не належить до реєстру пам'яток архітектури України, при зафіксованому культурному значенні відповідності пам'ятки архітектури.

Прикладом доцільного функціонування пам'ятки архітектури є будівля ХІХ століття в Шарівці (рис.1.7.), Харківської області. Просторова організація палацово-паркового комплексу максимально наповнена – велика площа ландшафтного парку з штучно розвинутим рельєфом, головний палац з композиційними засобами симетрії та асиметрії, промислові будівлі.

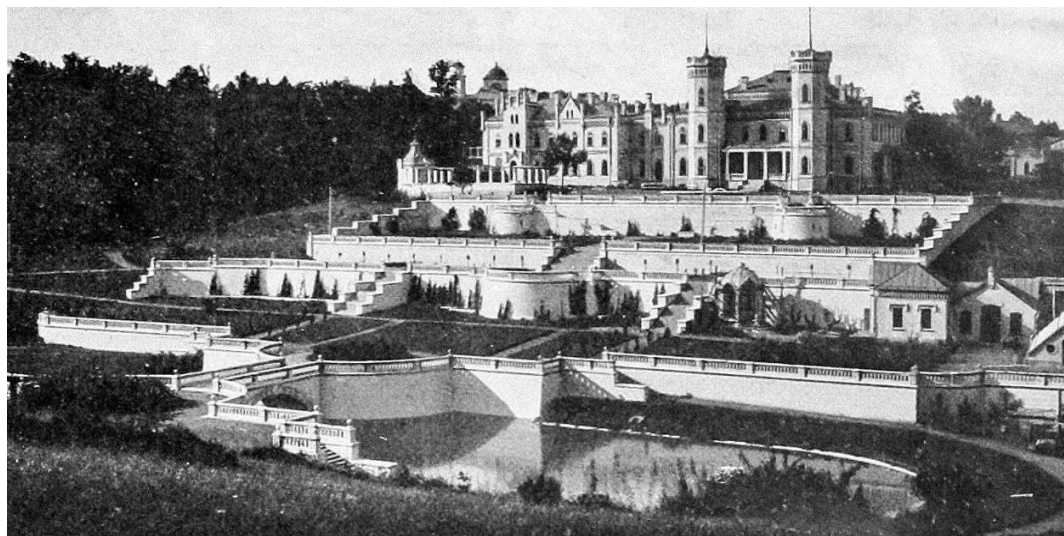

Рис.1.6. Фотокартка стану палацу в Шарівці початку ХХ століття

Палацово-парковий комплекс – Шарівський замок має статус пам'ятки архітектури національного значення, до якого входять будівлі варті, господарського двору та лісничий будинок, палац – головна будівля та прилеглий ландшафтний парк.

Поміщик Сава Ольховський - перший власник та засновник маєтку, застосував риси західноєвропейської архітектури неоготики в будівні першої садиби на території. Другі власники – брати Гебеншрейт, доповнили садибу промисловими будівлями. Остаточного сучасного просторового вигляду комплекс набув при володінні територією Леопольдом Кенінгом – заможний підприємець, який розширив та удосконалив садибу функціональними та промисловими будівлями; у 1920-1924 роках було збудовано двоповерхову заасклену веранду.

Сучасний стан споруд у задовільному стані – екстер'єри будівель мають належний стан, але потребують реставрації; інтер'єри приміщення кабінету, вхідні приміщення та житлові приміщення – частково збереглися за рахунок постійного функціонування будівлі – за часів радянського союзу було створено туберкульозний диспансер, який проіснував до 2009 року (рис.1.8.; рис.1.9.).

Рис.1.7. Фотокартка стану палацу в Шарівці XXI століття

Рис.1.8. Фотокартка стану архітектурних елементів саду в Шарівці XXI століття

Пам'яткою архітектури національного значення в критичному технічному стані є маєток Григорія Шидловського у селищі Старий Мерчик –палацово-парковий комплекс зведений XVII – XVIII століття (рис.1.9.; рис.1.10).

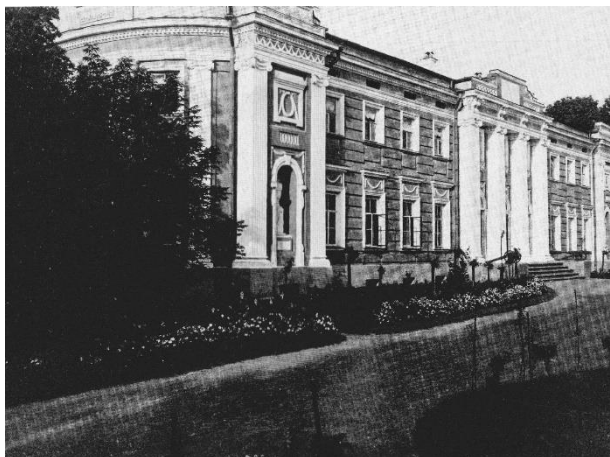

Рис.1.9. Фотокартка стану садиби Шидловських ХХІ століття

Рис.1.10. Фотокартка стану садиби Шидловських ХХІ століття

Ненормований законодавчий нагляд за пам'ятками архітектури призводить до стрімкого руйнування технічного конструктивного стану будівель і занепаду культурних цінностей – у 2018 році палац постраждав від пожежі, яка повністю зруйнувала дах (рис.1.11).

Рис.1.11. Просторовий вигляд палацу садиби Шидловських ХХІ століття

Комплекс в стилістиці класицизму налічує сім об'єктів культурного значення – палац оточений ландшафтним парком з автентичною криницею, службовий корпус, західний та східний флігель, комора, сакральна споруда – Церква Всіх Святих.

Актуально сформованого процесу реставрації наведено у прикладі Спаського бастиону на Берестові та прилеглої площі. Пам'ятка архітектури XI—XII століття, яка входить до складу Національного Києво-Печерського історико-культурного

заповідника і відповідно до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО з 1990 року (рис.1.12.).

Рис.1.12 Просторовий вигляд Спаського бастиону до реконструкції

Враховуючи архітектурну, художню та історично-культурну цінність храму, його технічний стан, основним завданням у проекті реставрації був принцип консервації, спрямований на максимальне збереження та відновлення пам'ятки – відновлено наблизений до автентичного рельєф (рис.1.13.), відповідно йому влаштовано благоустрій території (рис.1.14.).

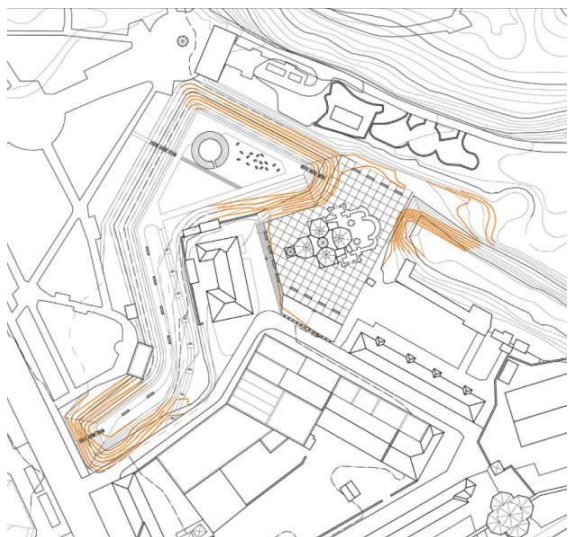

Рис.1.13. Схема відновлення рельєфу

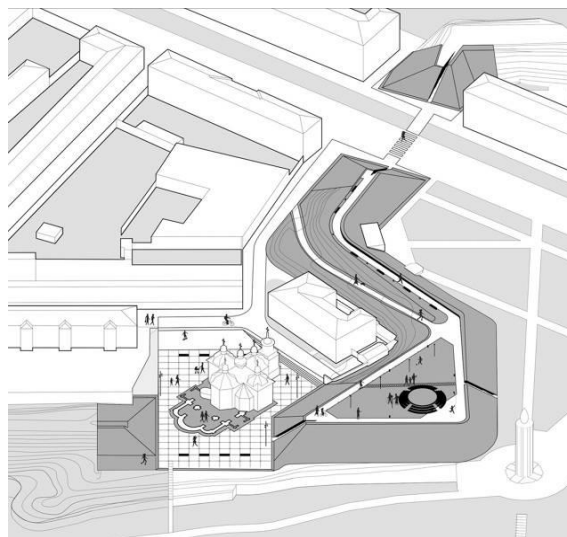

Рис.1.14. Аксонометричний вигляд реновації

Реалізовано доцільне сполучення сакрального та громадського простору з рельєфом прихованими в ґрунті сходами, сформовано благоустрій прилеглого громадського простору який має демонстративно-споглядальну функцію (рис.1.15.; рис.1.16.).

Рис.1.15. Видяд площі бастіону після реновації

Рис.1.15. Видяд прилеглої території бастіону після реновації

Для технічного збереження конструктиву було влаштовано підземні інженерні комунікації щодо відведення від фундаментів ґрунтової і дощової води. Доповненням простору є вдале світлове оформлення території, яке доповнює та активізує простір (рис.1.17.).

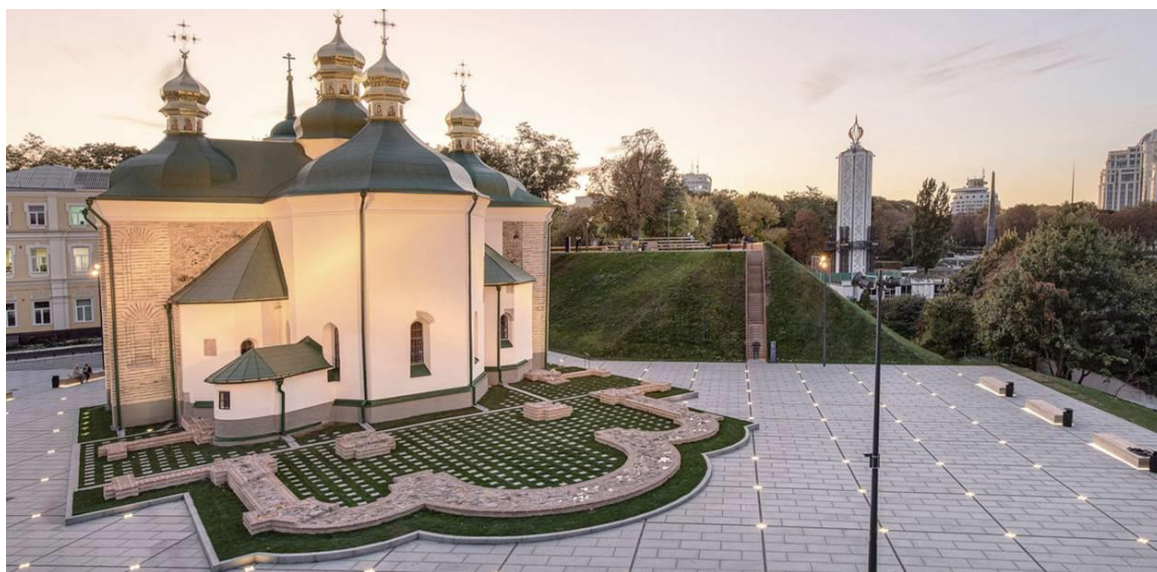

Рис.1.17. Видяд площі бастіону після реновації

Прикладом доцільної реалізації туристичної функції є палацово-парковий комплекс в Качанівці, Чернігівської області, який налічує більше двадцяти пам'ятних об'єктів та формує історико-культурний заповідник – єдиний в Україні маєток з максимально збереженим автентичним станом (рис.1.18.).

Рис.1.18. Сучасний стан садиби в Качанівці

Споруди та прилегла територія ландшафтного парку – регулярний та пейзажний, активно використовуються – створення туристичного маршруту, розвинена громадська діяльність пам’ятки архітектури, експлуатація споруд як готельно-рекреаційні зони та паралельна науково-дослідна діяльність. Доцільна реновація пам’ятки архітектури свідчить про покращення експлуатації території, відповідно культурне просвітлення туристично-екскурсійним методом.

Тенденція розвитку пам’яток архітектури місцевого та національного значення на території України низька – переважає рівень критичного стану об’єктів над задовільним. Збереження пам’яток архітектури відбувається за рахунок недоцільної консервації або ж музеєфікації, без надання пам’ятці додаткових експлуатаційних функцій, не удосконалюється високий потенціал пам’ятки архітектури.

Законодавчо нераціонально багато існуючих архітектурно-культурних елементів не занесені до реєстру і відповідно занепадають. Також, законодавство не регулює відновлення пам’яток архітектури після передачі їх в приватні руки. Виправлена ситуація з доцільним формуванням взаємодії з історичною архітектурою та її експлуатації забезпечить збереження культурних цінностей України та підвищить потенціал території.

1.6.2. Закордонний досвід заходів реставрації об'єктів архітектури

Закордонне суспільство зацікавлене у питанні збереження пам'яток архітектури, яке закріплюється законодавством, кваліфікованими спеціалістами в знаннях доцільної реновації об'єкту і його експлуатації.

Італія, як правовласник, законодавчо має право продати пам'ятку архітектури у приватне власництво, при цьому дає чітке датування коли споруда повинна отримати належний вигляд та експлуатуватися народом та туристами. Державна раціональна практика відновлення пам'яток архітектури існує в Великій Британії та Естонії, коли відсоток виручених коштів від бізнесу, який викликає залежність або проблеми зі здоров'ям (алкоголь, тютюн, гральні автомати, тощо) йдуть на реставрацію об'єкту.

Практика розвитку сакрального простору є метод реновацій у Великій Британії, який доцільно демонструється у прикладі Карлайлського собору XV століття (рис.1.19).

Рис.1.19. Сучасний стан Карлайлського собору

Фізичне втручання підсилило експлуатацію закритої сакральної споруди утворивши громадський простір, який забезпечує загальне просвітлення культурними цінностями народу; автентична будова утворює громадський простір, який може використовуватися як виставковий (рис.1.20.;рис.1.21.).

Рис.1.20. Сучасний стан транзитного сполучення Карлайлського собору

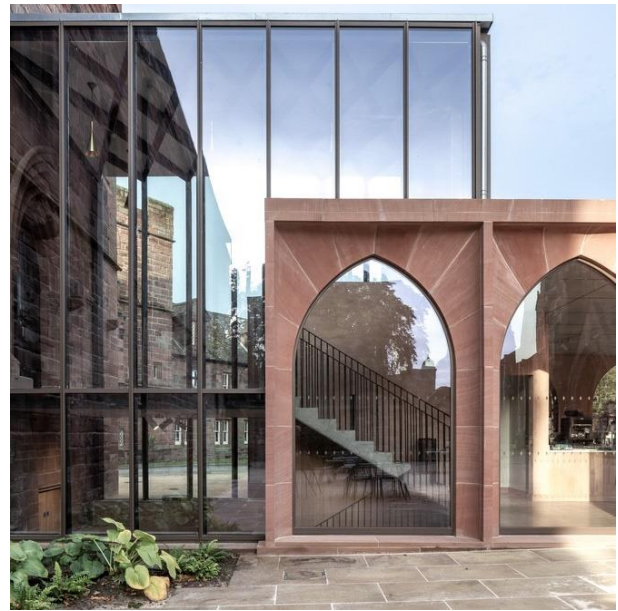

Рис.1.21. Сучасний стан прибудованого громадського простору

Формується транзитне поєднання громадського простору та будовою сакрального простору в два рівні – цокольний та перший, які експлуатуються як спеціалізовано-громадські (рис.1.22).

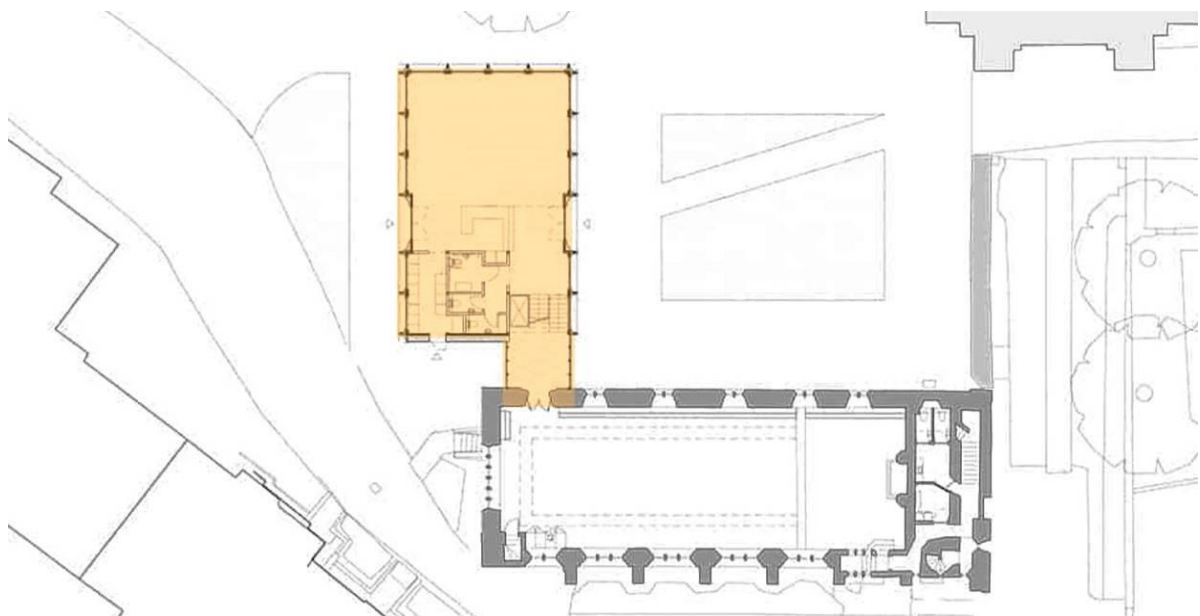

Рис.1.22. Схема громадського простору та входу

Відновлено автентичний порталний вхід до першого рівню, який раніше був перенесений до підвального входу та відреставрований (рис.1.23.; рис.1.24.).

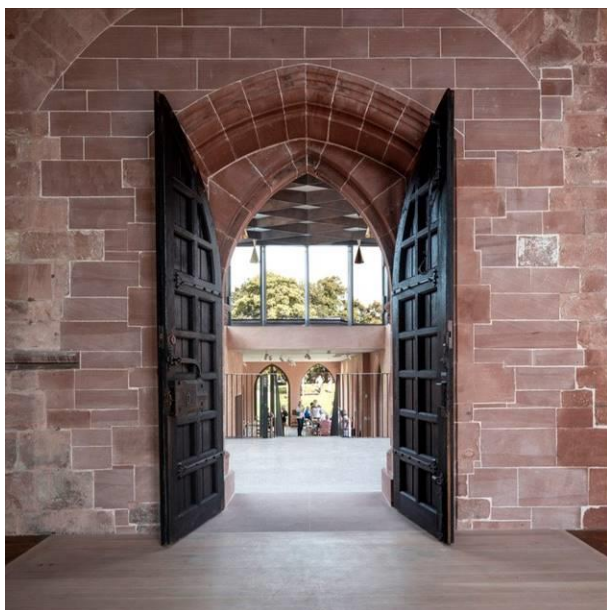

Рис.1.23. Сучасний стан транзитного сполучення Карлайлського собору

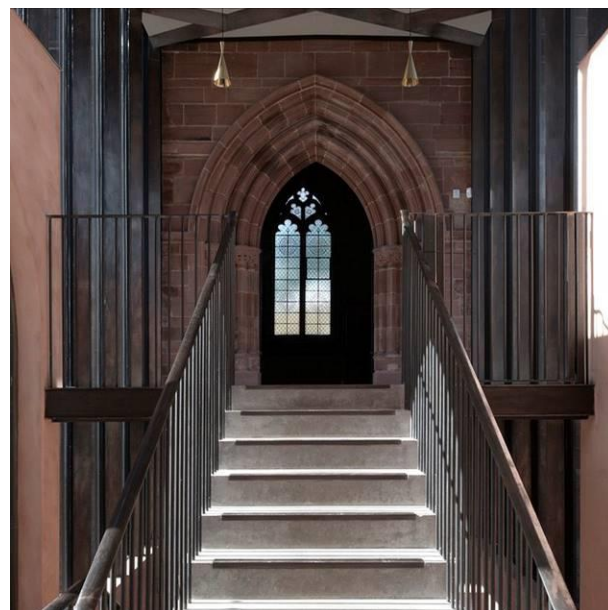

Рис.1.24. Сучасний стан прибудованого громадського простору

Приклад доцільної консервації формує реконструкція Гельфштинського замку, культурна спадщина Чехії XIII століття. Замковий комплекс з укріпленими бастіонами, сторожовими вежами та внутрішнім двором (рис.1.25.).

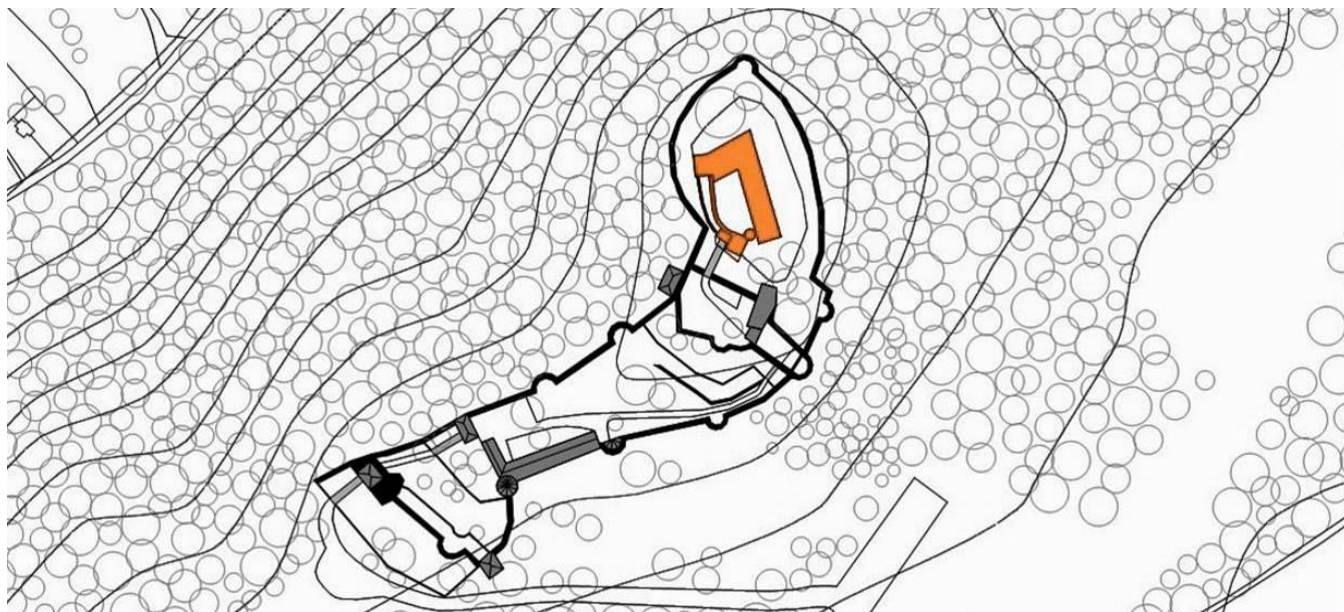

Рис.1.25. Генеральний план зі схемою місця реконструкції Гельфштинського замку

Технічний стан культурної спадщини відновлено, додано раціональну функцію використання – концепція передбачила новоутворене транзитне сполучення та естетизацію споруди (рис.1.26.; 1.27.).

Рис.1.26. Реконструкція Гельфитинського замку

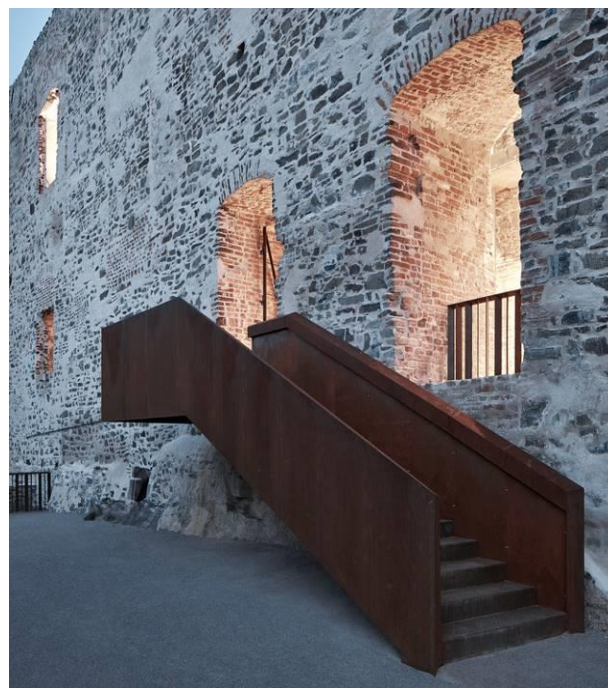

Рис.1.27. Реконструкція Гельфитинського замку

Дах споруди було реконструйовано та утворено екскурсійні проходи – активізація демонстративно-споглядальної функції замку. Для формування конструкцій було застосовано бетонні перекриття та інноваційний матеріал – кортенову сталь, яка не піддається корозії, приймає текстуру та фактуру старовинного металу. Металеві деталі були характерною рисою відновлення історичної цінності споруди – замок відомий традиційним особливим виготовленням заліза.

Сучасні архітектурні форми не конкурують з автентичною спорудою, підтримують зв'язок та інтереси історичності (рис.1.28.;1.29.).

Рис.1.28. Реконструкція Гельфитинського замку

Рис.1.29. Реконструкція Гельфитинського замку

Території Бельгії має високий коефіцієнт архітектурної історичної спадщини починаючи романською архітектурою XI століття. Відповідно спеціалісти мали високий потенціал розвитку автентичної культури в сучасному світі. Форд Наполеон належить Асоціація фламандської спадщини, полігональний форт в Остенде XIX століття, який було відновлено та адаптовано під громадське використання створеним арт-простором (рис.1.30).

Рис.1.30. Реконструкція форду Наполеон

Автентичний простір законсервовано та переоформлено функціонально – створено громадський та історично-культурний простір для різних груп населення.

Для формування конструкцій було застосовано мінімалістичність матеріалу металу та скла – утворено панорамні площадки для підвищення демонстративної функції (рис.1.31; рис.1.32.).

Рис.1.31. Реконструкція форду Наполеон

Рис.1.32. Реконструкція форду Наполеон

Реконструкція бомбосховищ Казематтен в Бельгії (рис.1.33.; рис.1.34.) – це спосіб доцільного консервування збережених автентичних конструкцій форду в Іпрі XVII століття, приміщення забезпечують формування багатофункціонального громадського робочого простору який забезпечує відповідними функціями населення.

Оригінальність простору доповнюється транзитними особливостями та вираженими паралельними пропорціями – внутрішні зв'язки між п'ятьма приміщеннями були обмежені до реконструкції, а в деяких випадках і зовсім відсутні (рис.1.35). Доповнюється виразний простір доцільно сформованим освітленням та конструкцією підлоги, яка підтримує фактурність стін та зберігає їх недоторканість.

Реконструкція організовує робочий простір міського середовища Іпри і відповідає вимогам та правилам реставраційних дій. Максимальне збереження існуючого простору з окремими входами до кожного приміщення дозволило відкрити комплекс частково для громадського та частково для робочого використання.

Рис.1.33. Реконструкція бомбосховищ Іпрі

Рис.1.34. Реконструкція бомбосховищ Іпрі

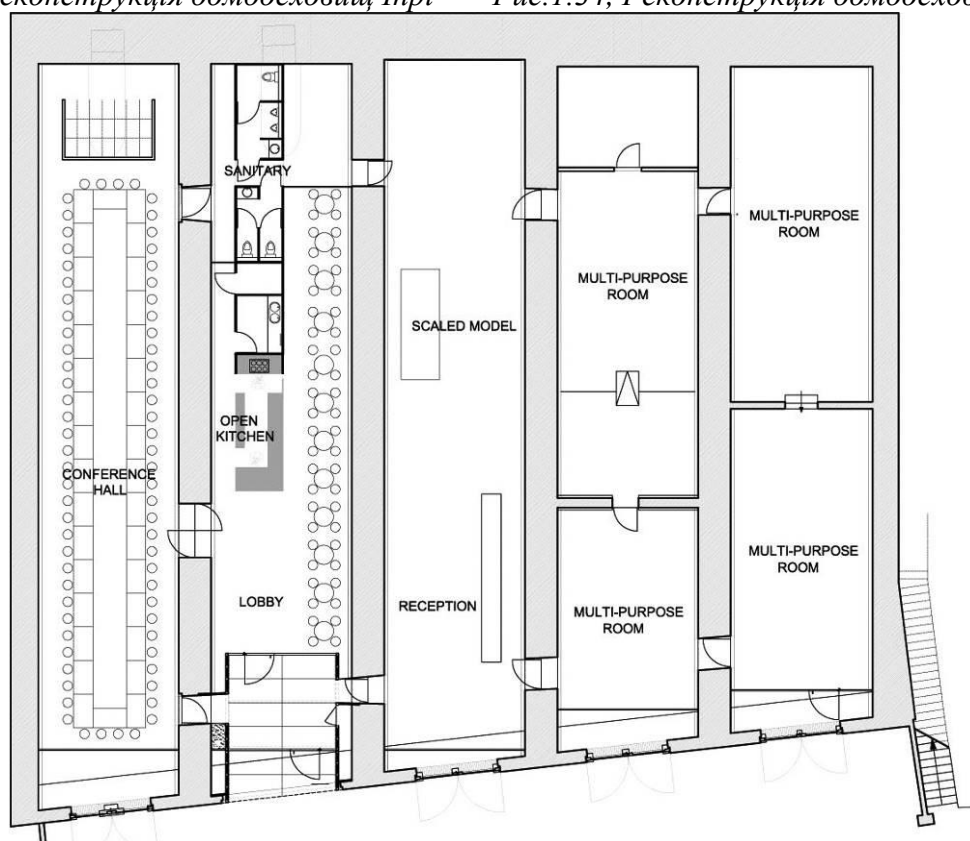

Рис.1.35. Схема планування реконструкції бомбосховищ Іпрі

Використання автентичного простору забезпечує створення ідентифікованого культурного простору. Переоформлення вікових споруд формує естетизацію простору – споруда раніше проживаючих ченців Абатства Дюни, XIII століття створення у Бельгії, реконструйовано у приміський арт-простір (рис.1.36.; рис.1.37.).

Рис.1.36. Реконструкція Абатства Дюни

Рис.1.37. Реконструкція Абатства Дюни

Простір адаптовано додатковими архітектурними елементами – екстер'єр головного входу ідентифіковано металевією пластиною, яка перетинаючи вхідний отвір формує внутрішню інформаційну стійку простору. Дерев'яні внутрішні опорні конструкції оновлено та додатково зведено галерею другого рівню (рис.1.38.).

Рис.1.38. Реконструкція Абатства Дюни

Частину будівлі було звільнено від конструкції даху та внутрішніх перегородок, де спроектовано площадку демонстративної функції з мінімалістичним втручанням бетонних конструкцій, скла та металу, який активізує простір (рис.1.39.; рис.1.40.).

Рис.1.39. Реконструкція Абатства Дюни

Рис.1.40. Реконструкція Абатства Дюни

Реконструкція історичної будівлі під загрозою знесення було доцільно організовано в Сполучених Штатах Америки – збудована у 1914 році споруда формувала медично-оздоровчі функції округу, після 2004 року втратила свої експлуатаційні функції (рис.1.41.).

Рис.1.41. Стан споруди до реконструкції

Відповідно суспільно-туристичним потребам створено багатоцільовий простір з оформленням рекреацію тривалого типу – готель, оздоровчі медичні кабінети, харчові та громадські функції приміщення, музеї та виставкові приміщення. Першочерговим завданням реставрації було відновлення зовнішнього вигляду будівлі та її технічний стан (рис.1.42.).

Рис.1.42. Стан споруди після реконструкції

Внутрішній простір було відновлено відповідно збереженим автентичним елементам, характерний є відкритий простір внутрішнього вестибюлю та теракотове покриття підлоги, яке формує естетичні цінності простору (рис.1.43.; рис.1.44.).

Рис.1.43. Стан внутрішньої частини споруди після реконструкції

Рис.1.44. Стан внутрішньої частини споруди після реконструкції

Історичний простір має потенціал створення доцільного простору суспільної потреби – компенсує негативний стан естетизації простору, формує його доцільне використання та зберігає культуро-історичні цінності.

1.6.3. Сучасний алгоритм відновлення архітектурної пам'ятки

Формування алгоритму реконструкції забезпечує швидке застосування та активізацію оновлення історичних споруд, автентичних елементів. На основі

проведеного аналізу стану культурно-історичної спадщини закордонного та вітчизняного простору зведено алгоритм основних засобів доцільної реконструкції пам'ятки архітектури (табл.1.3.).

Застосування доцільного та актуального простору формується в застосуванні п'яти засобів – застосування інноваційних комп'ютерних технологій; адаптація простору відповідно потребам населення; відновлення або збереження технічного стану споруд; естетизація простору; використання довговічних та доцільних матеріалів.

Таблиця 1.3. Алгоритм засобів реконструкції пам'ятки архітектури

ЗАСОБИ	ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОРИСТАННЯ
Інноваційні комп'ютерні технології	Аерофотограмметричні обміри, ортофотоплани, генплани 3D-моделі середовища – інноваційно нові методи отримання інформації щодо технічного стану пам'ятки архітектури, її втрачені елементи, просторова організація та формування потенційного проектування реконструкції.
Адаптація простору	Використання аналізу потреб суспільства в потенціальні функції автентичного простору після реконструкції.
Збереження технічного стану	Пам'ятка архітектури характеризується унікальною схемою проектування та структурою, важливе застосування доцільного конструктивного обґрунтування заходів відновлення та адаптації конструкцій та несучих елементів, підтримка новоствореними конструкціями без порушення автентичного вигляду та їх активізацію.
Естетизація	Збереження автентичних елементів та поєднання їх з сучасними тенденціями формування простору
Довговічність та доцільність матеріалів	В конструктивному оформленні підтримки технічного стану використовуються стійкі метали (кортенова сталь, тощо); природний камінь, потовщене скло, дерево.

Дотримуватися використання матеріалів, які активізують простір та не будуть порушувати загальний історичний вигляд споруди.

1.7. ВИСНОВКИ до першого розділу

1.1. Визначено поняття пам'ятки архітектури як архітектурна одиниця культурної спадщини місцевого або національного значення території України; надано історичну та законодавчу характеристику об'єкту;

1.2. Досліджено сучасний стан пам'яток архітектури на території України у порядку технічного стану та положення держави відповідно законодавчої діяльності культурної спадщини; наведено державні нормативно-правові документи регулювання операцій над пам'яткою архітектури;

1.3. Дано визначення поняттю реставрації як першочергове завдання збереження пам'ятки архітектури; визначено правові норми реставраційної діяльності над культурною спадщиною; проаналізовано та наведено характеристику заходів відновлення пам'ятки архітектури та її експлуатаційної діяльності;

1.4. Сформовано історичний процес становлення палацово-паркового комплексу та надано відповідне визначення поняття; охарактеризовано функціонально-просторову організація за якою визначається комплекс палацово-парковий;

1.5. Досліджено сучасний стан діяльності палацово-паркових комплексів та виявлено проблематику, яка закладається в законодавчо-правових, соціально-культурних та економічно нестабільних нормах в державі;

1.6. Проведено аналіз низки об'єктів вітчизняних та закордонних умов діяльності відновлення пам'яток архітектури, за якими виявлено доцільні умови їх експлуатації – ревітацізація (реконструкція, реновація);

1.7. На основі аналізу закордонних та вітчизняних умов реставрації пам'яток архітектури сформовано загальний алгоритм відновлення культурної спадщини, які активують її експлуатаційну діяльність і позитивно вплинуть на ситуацію в різних сферах діяльності.

РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-ПРОЕКТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ НА РЕСТАВРАЦІЮ ОБ'ЄКТІВ АРХІТЕКТУРИ В УКРАЇНІ

2.1. Посилання на нормативні документи

Законодавчо в Україні регулюються правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Правові відносини регулюються відповідно: Закону України «Про охорону культурної спадщини»; «Про культуру», «Про охорону археологічної спадщини»; Постанова Кабінету міністрів «Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток»; «Про затвердження переліку документів, необхідних для прийняття рішення про оголошення комплексу (ансамблю) пам'яток історико-культурним заповідником або території історико-культурною заповідною територією»; «Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток».

Регулювання реставрації пам'яток культурної спадщини відбувається відповідно Державним будівельним нормам:

ДБН А.2.2-3:2014 "Склад та зміст проектної документації на будівництво"

ДБН Б.2.2-12:2019 "Планування та забудова території"

ДБН А.2.2-14:2016 "Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування"

ДБН Б.2.2-3:2012 "Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту"

ДБН Б.2.2-5:2011 "Благоустрій територій"

ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 "Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування"

ДСТУ-Н Б В.3.2-4:2016 "Настанова щодо виконання ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури та містобудування"

2.2. Закон України «Про охорону культурної спадщини»

За Законом України охоронна культурної спадщини, в тому числі пам'ятки архітектури, є одним із пріоритетних завдань органів влади на виконання її збереження, відновлення та реалізацію потенціалу.

Поняття пам'ятки культурною спадщини визначають як об'єкт Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Об'єктом культурною спадщини визнається територія, комплекс, споруда (витвір), їхні елементи, локально пов'язані з ними рухомі предмети, а також зони прилеглої території чи об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що мають виняткову цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та зберегли свою автентичність (табл.2.1.).

Об'єктами архітектури, які охороняються є будівлі, споруди, або елементи, що повністю або частково збереглися в автентичному стані і характеризують цінності культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є творами відомих авторів. Садово-паркове мистецтво поєднує паркове будівництво з природними або створеними людиною ландшафтами, які теж охороняються державою як культурна спадщина.

Також визначається діяльність реставрації як сукупність науково обґрунтованих заходів щодо укріплення або відновлення технічного стану, розкриття характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини із збереження автентичності. Відповідно проведення пристосування формує сукупність науково-дослідних, проектних, вишукувальних і виробничих робіт щодо умов експлуатації об'єкта культурної спадщини без зміни автентичних властивостей, які є мають культурну цінність.

Зона охорони пам'ятки встановлюється відповідно прилеглої території пам'ятки. Характеризується зонами регулювання забудови, зоною охоронюваного ландшафту, зоною охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим їх використання.

Таблиця 2.1. Класифікація об'єктів культурної спадщини

СПОРУДА (ВИТВІР)	КОМПЛЕКС (АНСАМБЛЬ)	ВИЗНАЧНІ МІСЦЯ
Твори архітектури, інженерного мистецтва, монументальні скульптури та твори монументального малярства, археологічні об'єкти (печери, будівлі, приміщення, тощо).	Топографічне визначення об'єктів культурної спадщини, поєднані між собою локальним розміщенням або мають спільний ландшафт.	Територіальні зони або ландшафти, природно-антропогенні витвори (сади, парки, тощо).

Закон «Про охорону культурної спадщини» формує Державний реєстр нерухомих пам'яток України, відповідно налічує критерії відповідності об'єкта культурної спадщини.

Центральні органи виконавчої влади мають законодавче повноваження щодо регулювання діяльності над рухомими або нерухомими пам'ятками культурної спадщини. Відповідно Закон України описує їх повноваження та дотримання законодавчих умов.

Закон України формує та визначає доцільне пристосування пам'яток архітектури, передуює проведення необхідних науково-дослідних робіт, у тому числі археологічних і геологічних.

Всі ремонтно-реставраційні роботи та роботи з пристосування об'єкта культурної спадщини виконуються тільки згідно з погодженою та затвердженою науково-проектною документацією.

Виконання ремонтно-реставраційних робіт (в цілому чи їх частини) за не погодженою чи не затвердженою згідно з встановленими нормами документацією – забороняється.

2.2.1. Порядок визначення категорій пам'яток

Таблиця 2.2. Визначення категорій пам'яток

ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР	
НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ	МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ
Ті, які мали значний вплив на розвиток культури країни	Ті, які мали вплив на розвиток культури певного населеного пункту чи регіону
Ті, які пов'язані з історичними подіями, віруваннями, життям і діяльністю людей, які зробили значний внесок у розвиток національної культури	Ті, які пов'язані з історичними подіями, віруваннями, життям і діяльністю людей, які зробили значний внесок у розвиток культури певного населеного пункту чи регіону;
Шедевр творчого генія, є етапними творами видатних архітекторів чи інших митців	Об'єкти, які є культурною спадщиною національної меншини чи регіональної етнічної групи
Витвори зниклої цивілізації чи мистецького стилю	

2.3. Положення щодо реставрації пам'ятки архітектури

Норми, вимоги та правила формують утворення доцільних методів відновлюваних робіт на території та об'єктів пам'яток архітектури, відповідне проектування протипожежних, санітарно-гігієнічних, конструктивних, технологічних вимог, спрямованих на збереження та охорону навколишнього середовища, культурних цінностей та автентичних елементів, які несуть цінність національного або державного значення, та на створення сприятливих умов експлуатації людиною.

Експлуатаційна стратегічна перспектива – концептуально створений метод реконструкції пам'ятки архітектури з збереженням її автентичності та культурно-історичної цінності при формуванні подальшого її використання та відповідна

актуалізації об'єкту та прилеглого простору. Перспектива реконструкції пам'ятки архітектури передбачає першочергові завдання на реставрацію (консервацію) її стану.

Види робіт та послідовність їх виконання наводяться в технологічній документації. Технологічну документацію розробляють на основі науково-дослідних та науково-експериментальних робіт з урахуванням особливостей пам'ятки. В технологічній документації наводять рецептури, методи та послідовність всіх робіт по збереженню.

Послідовність збереження культурної спадщини – пам'ятки архітектури:

1. Збір інформації становлення культурної спадщини – історичний аналіз та підтвердження статусу культурної спадщини;
2. Постановка задачі та затвердження законодавчих прав на проведення діяльності на об'єкті культурної спадщини та прилеглий території;
3. Проведення натурного обстеження та експертизи, на основі виявлених результатів складання технічно-наукового акту характеристики стану об'єкту;
4. Формування завдання на вирішення проблеми збереженості та відновлення культурної спадщини;
5. Складання загальної доцільної концепції та стратегії експлуатації пам'ятки архітектури (експлуатаційна стратегічна перспектива);
6. Науково-проектна документація відповідно сформованому заходу реставрації та концепції;
7. Затвердження проектної документації на відновлення та безпечність створеного простору з збереженням автентичності; аналіз доцільності застосованих норм, стандартів або нових методів формування території;
8. Реалізація проекту;
9. Введення в експлуатацію об'єкту, подальше наукове дослідження технічного та автентичного стану історичного середовища.

2.3.1. Збереження традиційного характеру історичного середовища

Об'єкти (витвори), які належать до культурної спадщини за визначенням Закону України «Про охорону культурної спадщини» підлягають збереженню та охороні,

відповідно діяльність над ними та використання території законодавчо регулюється. До охоронних елементів належать одиничні архітектурні споруди або елементи споруд; ансамблі (багатокомпонентна композиція споруд); традиційні території та пам'ятки; історичні архітектурно-містобудівні утворення в історичних населених пунктах (Постанова «Про затвердження Списку історичних населених місць України»), історико-культурні заповідники.

Відповідно реставраційна діяльність проводиться згідно ДСТУ Б Б.2.2- 10:2016 "Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування" та ДБН А.2.2-14:2016 "Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування", за якими визначаються і затверджуються в установленому порядку межі, режими, заходи використання територій охорони, її збереження та відновлення.

Планування та забудова територій ведеться відповідно науково-технічній затверджено попередньо документації стану пам'ятки архітектури та належним чином визначених меж та режимів використання території культурної спадщини, які встановлюються з метою захисту автентичності пам'ятки культурної спадщини.

Прибудинкова охоронна зона (межі) визначається відповідно відстані, які дорівнюють подвійній висоті архітектурних компонентів, але не менше 50 м, які мають статус культурної спадщини; пам'ятка архітектури відповідно визначається як локальний центр.

Забудова нових споруд або будівель, надбудов, які визначаються реконструкцією існуючої будівлі, повинна відповідати збереженості історичного середовища і традиційного характеру споруди, природний ландшафт та об'єкти природно-заповідного фонду, оглядові точки і зони, звідки розкриваються види на пам'ятки та їх комплекси.

У зонах охорони ландшафту забезпечується збереження цінного природно-дендрологічного стану (насаджень) та природно-архітектурного простору (малі архітектурні форми, автентичні місця та елементи) оточення пам'яток культурної спадщини, передбачається відтворення частково знищених або повністю знищених

цінних природних і пейзажних якостей пов'язаного з пам'ятками ландшафту – ліквідація чи візуальна нейтралізація будівель, споруд і насаджень, що спотворюють автентичних ландшафт. Заходами щодо збереження ландшафту забезпечуються охорона цінних особливостей рельєфу, водойм, рослинності, відтворення їх історичного вигляду, збереження візуальних контактів пам'яток з природним та переважно природним оточенням, що має історичну цінність, захист берегових, лугових територій від зсувів та розмиву, укріплення схилів, ярів, їх озеленення; проведення інших природоохоронних заходів відповідно заданому завданню збереження території.

На територіях зон охорони археологічного культурного шару слід враховувати необхідність проведення археологічних досліджень з обов'язковою умовою проведення наукової фіксації усіх етапів дослідження і всіх виявлених знахідок та інших матеріальних залишків.

2.4. Настанова щодо виконання ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури та містобудування

Державний стандарт України ДСТУ-Н Б В.3.2-4:2016 регулює реставраційну діяльність культурної спадщини, які віднесено до пам'яток архітектури та містобудування національного або місцевого значення. а також на щойно виявлені об'єкти культурної спадщини; встановлює загальні вимоги до технології виконання консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, реставраційного ремонту та пристосування пам'яток.

Вимоги цього стандарту враховуються при розробленні технологічності заходів та їх виконанні при діяльності збереження об'єктів (пам'яток) нерухомої культурної спадщини.

Реставраційні технології та матеріали рекомендовано використовувати відповідно головних принципів реставрації пам'ятки:

- принцип найменшого втручання та змін у матеріальну структуру пам'ятки, забезпечення максимального збереження автентичності;
- принцип реверсивності, тобто всі застосовані матеріали і технології повинні

бути максимально зворотними (підлягати видаленню без пошкодження автентичного матеріалу та не заважати повторним реставраціям).

Обов'язковим завдання відновлення є проведення реставраційних робіт з застосуванням заходів реконструкції або консервації – вирішення завдання на відновлення ідентифікується як реставраційне доповнення, без навмисної фальсифікації архітектурного об'єкту або елемента; недоцільне проведення повної заміни об'єкту гарантує знищення культурно-соціальної цінності та негативні правові наслідки.

При виконанні робіт зі збереження пам'ятки застосовуються доцільні технології та експертизи виявлення матеріалів традиційних для обраної пам'ятки, які підтримують історично установлений матеріал (фактуру та текстуру, колір), його загальну естетизацію, а також перевірені практикою сумісні матеріали, розроблені спеціально для ведення реставраційних робіт і виготовлені відповідно до вимог нормативних документів. Нові застосовані матеріали, повинні пройти першочергову експертизу відповідності основним реставраційним вимогам. В разі використання раніше розроблених технологій, апробованих на аналогічних об'єктах, слід обґрунтувати можливість їх використання на даній пам'ятці.

Підбір реставраційних матеріалів, їх застосування та відпрацювання режимів, методів та концентрації слід регулювати впровадженими позачерговими експериментальними роботами нанесення на найменш відповідальних частинах архітектурної ділянки. Апробація нових матеріалів повинна проводитися в доступних для спостереження місцях та задокументуватися. Перші дослідження слід проводити в лабораторії на характерно відповідних зразках близьких матеріалу пам'ятки архітектури.

Всі технологічні заходи консервації, реставрації, протипожежній методи створення простору, та інші методи, які забезпечують доцільне безпечне регулювання, користування та проведення дослідів архітектурного простору, не повинні призводити до змін пам'ятки і погіршувати її естетичну, історичну, наукову або художню цінність.

Наведено головні технологічні процеси або операцій, які першочергового застосовуються на об'єкті або елементі архітектурної пам'ятки з метою її збереження:

- нормалізація вологостійкого стану конструкцій;
- консервація та реставрація цегляних поверхонь;
- консервація стародавнього мурування;
- консервація та реставрація деревини;
- консервація та реставрація ліпного декору;
- консервація та реставрація поверхні натурального каменю;
- консервація та реставрація металу;
- опорядження фасадів та інтер'єрів.

Допускається, враховуючи обсяги робіт, специфіку технології їх виконання та нерегульованого фінансування, проводити роботи зі збереження не всієї пам'ятки, а окремих її частин, елементів, конструкцій, деталей, якщо це не зашкодить загальному збереженню пам'ятки.

2.5. Основні положення формування багатоцільового простору

Відповідність створення багатоцільового простору на території пам'ятки архітектури, а саме палацово-паркового комплексу, формує його композиційно-просторова організаційна можливість існуючих елементів та постанова у екскурсійно-туристичному центрі або приналежність до нього, який потребує відповідно сформованого комфортного простору.

Просторова організація палацово-паркового комплексу забезпечує формування багатоцільового громадського простору – тимчасове або тривале перебування людей, який відповідає історичній естетизації, збереженню культурної цінності та великій площі внутрішньої та зовнішньої організації; головні або прилеглі споруди, будівлі або приміщення формують функціональне наповнення попередньо заданого призначення.

За Державно будівними нормами поняття характерного готельно-туристичного комплексу, який розміщений в архітектурно-історичній пам'ятці методом

реконструкції, у зоні історичної забудови, у природно-охоронній зоні визначається як унікальний готельно-туристичний комплекс.

Нормативної бази формування готельно-ресторанного комплексу в пам'ятці архітектури не спостерігається, використання ДБН В.2.2 - 20:2008 Готелі відповідно створеній функціональній організації простору, які описують норми формування готельного комплексу і його наповнення та подальшу діяльність, не поширюється на проектування, будівництво та реконструкцію колективних засобів у формуванні унікального готельно-туристичного комплексу.

Багатоцільовий простір передбачає розміщення людей для тимчасового або тривалого перебуванню людей з метою їх фізичного або емоційного збагачення, повинен відповідати санітарно-технічним вимогам і гігієнічним нормам, забезпечувати захист від негативних фізичних факторів (шум, вібрація, тощо) та інших обов'язкових заходів забезпечення інженерно-технічними мережами: водопостачання; каналізації; вентиляції; кондиціонування повітря; опалення; електропостачання; дотримання санітарних та протипожежних вимог.

Просторова структура готелів має забезпечувати чіткий поділ транзитних потоків гостей, обслуговуючого персоналу та відвідувачів блоків громадського призначення, які функціонують поза готельно-рекреаційного комплексу. Кожен функціональний вибір наповнення внутрішнього простору повинен оснащуватись окремим входом – ізольований та забезпечений комунікаціями. При проектуванні необхідно виключити суміщення і перетинання господарських і виробничих сполучень з маршрутами проживаючих і відвідувачів.

Наявність житлових та адміністративних груп приміщень є обов'язковим. Склад додаткових приміщень, що підвищують комфорт готелю, не нормується та приймається відповідно до заданого концептуального сюжету проектування.

2.5.1. Приватна житлова група наповнення готельно-ресторанного комплексу

Житлова частина організації готелю (номерний фонд) має бути відокремлена за функціональним, транзитним та планувальним рішенням. Розміщення житлового простору у підземних, підвальних та цокольних поверхах не доцільно.

До групи житлових приміщень входять житлові кімнати, приміщення обслуговування та приміщення громадського призначення, які характеризуються як загальний дозвілєвий простір.

Мінімальні розмірні дані ширини номерів готелів повинна бути 2,4 м (2 400 мм), ширина передпокою номерів повинна бути не менше 1 м (1 000 мм). У номерах та вітальнях допускається влаштування лоджій і балконів (відкриті тераси) з висотою огорожі не менше 1,2 м (1 200 мм).

Приміщення обслуговування слід окремо розміщувати, оснащувати окремим транзитним проходом. Склад приміщень поверхового обслуговування може забезпечуватися мінімально кімнатою чергового персоналу.

При подаванні їжі в номери повинен бути забезпечений зв'язок між харчовою та житловою частиною готелю по службових транзитних проходах, ліфтах або із застосуванням спеціальних підйомників; при адаптації архітектурної споруди та при неможливості створення окремих входів намагатися оформити, спеціально створити організацію функціонування та доцільно використовувати спільні транзитні сполучення між відвідувачами та працівниками, не порушуючи загальний комфорт.

Житлова частина готелів повинна забезпечуватися спеціально створеними приміщеннями для усіх груп населення: приміщення для обслуговування дітей, інклюзивні приміщення, тощо. Необхідність у відповідних приміщеннях та їх площа встановлюється завданням на проектування.

За потребою комфортної відповідності номери проектуються в складі однієї житлової кімнати та санітарного вузла, можуть доповнюватися передпокою, гардеробною. Допускається об'єднання двох і більше суміжних номерів та організація спеціально влаштованих при номерах кабінетів для індивідуальної роботи.

Номери підвищеної комфортності слід проектувати в складі двох і більше житлових кімнат, в залежності від порядку розміщення кількості відвідувачів на житловий простір номеру; за можливістю площі розміщення, оснащувати двома

санітарно-технічними вузлами. Склад інших додаткових приміщень і обладнання, включаючи кухонне, визначається завданням на проектування. Рекомендується влаштування спеціально оснащеного бару самообслуговування, що прилягає до вітальні. Приміщення різного функціонального наповнення повинні означуватися ергономічними відповідними меблями та обладнанням.

2.5.2. Громадська група наповнення готельно-ресторанного комплексу

У вестибюлі готелю рекомендовано виділяти вхідну та адміністративно-ділову зону (зони прийому, реєстрації гостей і оформлення документів), зони очікування, відпочинку та збору організованих груп, інформаційні зони з відповідним оснащенням загальнодоступного зв'язку (інтернет мережі, телекомунікація), входу до підприємств харчування і побутового обслуговування, комунікаційні та транзитні зони. Допускається часткове взаємопроникнення функціональних зон без порушення системи комунікацій вестибюлю.

Приміщення адміністрації слід формувати на перших рівнях поза основних потоків проживаючих. Склад приміщень адміністрації та їх площі слід визначати завданням на проектування з урахуванням концептуальних рекомендацій.

Слід передбачати приміщення ділової діяльності – бізнес-центри зі службами зв'язку, спеціальною технікою передачі інформації, тощо; кімнати ділових зустрічей і універсальні зали для проведення культурних або ділових заходів з аудіо та відеоапаратурою; виставкові та демонстраційні зали з експозиціями; допоміжні приміщення.

До структури готелів допускається включати культурно-видовищні та дозвілєві заклади громадських функціонувань. Набір приміщень культурно-видовищного та дозвілєвого призначення в складі готелів визначається завданням на проектування з урахуванням нормативних документів щодо проектування відповідних об'єктів.

Підприємства харчування, розташовані в готелях, слід поділяти на загальнодоступні (публічні) – обслуговування локального розміщення людей, де знаходиться готель та приватні – окреме обслуговування жителів. Допускається

об'єднане обслуговування груп тривалого проживання та груп тимчасового перебування на території.

Обов'язкове оснащення окремими входами ресторанного підприємства – поділи транзиту на технічно-виробниче обслуговування працівників та відвідувачів.

Склад і площі інженерно-технічних приміщень визначаються завданням на проектування або проектом згідно з розрахунком залежно від застосовуваного обладнання за чинними нормативними документами. Службово-господарські приміщення готелів слід, як правило, групувати за виконуваними функціями. Обов'язковою умовою є створення виробничих приміщень з спеціально оснащеними камерами зберігання, сантехнічними та гігієнічно відповідними виробництву приміщеннями.

2.6. **ВИСНОВКИ** до другого розділу

2.1. Проаналізовано та наведено основні положення нормативно-правових документів за якими проводиться відповідна діяльність території культурної спадщини та пам'ятки архітектури;

2.2. Вивчено Закон України «Про охорону культурної спадщини», який визначає поняття та діяльність культурної спадщини; забезпечить правове регулювання доцільного формування реконструкції та подальшу експлуатацію архітектурних елементів які входять до класифікації об'єктів культурної спадщини;

2.3. Сформовано положення щодо реставрації пам'ятки архітектури, виділено види та послідовність реалізації відновлення або реконструкції споруд, будівель, приміщень або елементів культурної спадщини; проаналізовано загальний ряд методів збереження традиційного характеру історичного середовища та проведення наукового дослідження простору архітектурної пам'ятки – виведено функцію визначення меж охоронної зони, доцільність реконструкції або збереження архітектурних елементів з їх автентичними властивостями, проаналізовано роботу ландшафтної та дендрологічної території та необхідність археологічних досліджень;

2.4. Проаналізовано виконання передових ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури та містобудування – визначено принципи за якими проводяться відповідні роботи відновлення та консервації конструктивних систем та автентичних елементів, які несуть культурну цінність; наведено головні технологічні процеси реставрації елементів;

2.5. Відповідно стратегічній експлуатації пам'ятки архітектури проаналізовано основні положення багатоцільового простору які формують актуалізацію експлуатації та концептуальність наповнення території.

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВИХ КОМПЛЕКСІВ В УМОВАХ РЕСТАВРАЦІЇ

3.1. Формування актуального способу реставрації пам'ятки архітектури

Актуальний спосіб відновлення пам'ятки архітектури передбачає створення туристично-рекреаційного методу використання в майбутньому, опираючись на збереження та відновлення її культурних цінностей та на потреби населення; передбачає доцільне створення та використання внутрішнього та зовнішнього простору, його естетизацію.

Метод актуалізації простору створенням туристичного або рекреаційного ресурсу передбачає його максимальну експлуатаційну спроможність, яка позитивно вплине на економічний та соціально-культурний ріст.

Виконання актуального способу відновлення потенціалу пам'ятки архітектури передбачає першочергово використання двох методів – повна реставрація, яка передбачає консервацію або музеєфікацію з збереженням або відновленням культурної цінності; або реконструкцію під багатофункціональний громадський простір з збереженням або відновленням культурної цінності пам'ятки архітектури в сучасному її стані.

Пам'ятку архітектури не доцільно формувати в приватний простір, відповідно не доцільно законодавчо оформлювати право власності приватним особам пов'язаним з володінням, користуванням і розпорядженням пам'ятки без гарантії її реалізації протягом 5-10-ти років, яка передбачає її реставрацію з збереженням або відновленням культурної цінності.

Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду демонструє правильне використання реставрації методом реконструкції, де зберігається сучасний вигляд пам'ятки архітектури і доповнюється новими функціями експлуатації. В свою чергу не часто використовується реставрація методом музеєфікації або консервації (табл.3.1.).

Таблиця 3.1. Аргументація засобів відновлення пам'ятки архітектури

ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ			
Засіб	Реконструкція (Ревіталізація)	Музеєфікація	Консервація
Аргументація	Створення багатоцільового простору з збереження та відновленням технічного та історичного стану пам'ятки архітектури	Економічно вигідне відновлення пам'ятки архітектури для екскурсійної експлуатації внутрішнього (частково) та зовнішнього простору	Збереження існуючого вигляду пам'ятки з можливим подальшим створенням функції музеєфікації

Метод реставрації засобом музеєфікації або ж консервації проводиться при максимальній демонстративно-споглядальній функції, яка передбачає як внутрішні історичні риси збереженості, так і зовнішні; високий рівень збереженості пам'ятки архітектури або її значення в культурно-соціальному визначені. Також експериментально визначається її комфортність для формування багатофункціонального туристичного екскурсійного простору, її територіальне розміщення, технічний стан інтер'єру та екстер'єру за яким проводиться наукова експертиза можливості її адаптації (демонтажні, монтажні або інженерно-технічні комунікації) для комфортного перебування в просторі.

Засіб формування простору методом реконструкції проводиться відповідно низькому технічному стані пам'ятки архітектури, її збереженості, недолік в естетизації простору для формування музею.

Багатофункціональний простір з застосування реконструкції передбачає доповнення загальної екскурсійної функції громадськими колективними методами розміщення населення або туристів.

При реконструкції відновлюється технічний стан, проводяться інженерно-технічні комунікації, простір адаптується під культурно-дозвіллевий центр, з

доповненням житловими, харчовими, виробничими, тощо функціями. Відповідно використання такого виду простору підвищується, росте його фінансово-економічне збагачення.

3.2. Адаптація палацово-паркового комплексу

Потенційна реалізація пам'ятки архітектури повинна включати етапи повноцінного відновлення технічного стану та експлуатаційної можливості території. Проводиться наукова експертиза технічного стану за якою визначаються елементи, які повністю підлягають відновленню, відповідно них аргументується концепція завдання на реалізацію простору.

Реставрація пам'ятки архітектури за завданням відновлення стану повинна забезпечити активацію її історико-культурної цінності для народу, після цього складається концептуально-стратегічний сценарій її постійного використання (табл.3.2.).

Таблиця 3.2. Реконструкція споруд відповідно цільовим функціям

СПОРУДА, ПРИМІЩЕННЯ	РЕКОНСТРУЙОВАНА ФУНКЦІЯ
Замок (палац) – парадна будівля	Відповідно територіальній площі можливе оформлення харчової, житлової, адміністративно-ділової функції з відповідними виробничими (при харчовій функції) та санітарно-технічними додатковими функціями експлуатації.
Сакральні споруди	Музеефікація простору з можливою релігійною функцією, цільовий демонстративно-естетичний простір.
Флігелі (окремо стоячий або вбудований до палацу)	Адміністративні функції та спеціалізовані демонстративні майданчики, можливе формування фізкультурно-оздоровчий приміщень.

Заїжджий двір	При наявності та відповідно площі будівлі можна сформувати кав'ярню, житлові приміщення середнього класу, адміністративно-діловий простір, крамниці з відповідною продукцією для туристів.
Складські споруди або приміщення (підвали)	Можливе формування виробничо-харчової функції (виноробні, паб-ресторан, тощо) з дозвіллевою функцією (більярд, гральні столи, тощо).
Житлові (окремо стоячі) споруди	Формування приміщень для зберігання відповідно прилеглим утвореним функціям: ландшафтна прогулянкова споруда – велосипеди; додаткові приміщення для відпочинку; харчові зони.
Додаткові приміщення	Багатоцільові приміщення зберігання, виробничі, сантехнічні, інженерно-технічні комунікації.
Ландшафтна територія	Повністю активізація прогулянкової території – створення рекреаційного простору з малими архітектурними формами.

3.3. Формування доцільного наповнення внутрішнього простору

Проблематика закладається в неправильному підході організації робіт архітектурних споруд. Культурна пам'ятка України потребує збереження та вдосконалення, уміти відтворити збережене в сьогоденні. В силу того, що суспільна свідомість направлена на модернізацію, історична територіальна спадщина відходить на другий план, але саме там можна відшукати базу для удосконалення і на фоні цього створювати абсолютно новий об'єкт. Пропонується вирішення проблематики палацово-паркових комплексів в умовах реконструкції за допомоги естетичної просторової організації території.

Пропонується готельно-ресторанний комплекс з організацією інтер'єрів у відповідному класовому сегменті; відповідно до статусного відтворення проживаючих осіб на території комплексу (табл.3.2).

Таблиця 3.2. Організація наповнення простору

БУДІВЛІ ТА СПОРУДИ	ВИКОНАННЯ НАПОВНЕННЯ
Основна будівля	В основній будівлі створити поверхи з високим рівнем обслуговування, двох поверхові номери з балконами, люксові номери з відтворенням дворянської естетики
Житлові споруди на території комплексу	Формування з відповідною селянською естетикою – створюються сімейні номери, стандартні номери та оренда окремих хатинок;
Основна будівля або флігелі основної будівлі Додатково створені споруди, які не порушують автентичність споруди	Розміщуються ресторани загального користування, бажано декілька закладів харчування відповідно одній з оформлених естетик;
Флігелі	В допоміжних флігелях пропонується створення культурних та оздоровчих приміщення, які включають видовищні та розважальні заходи – кіно та театри; спортивні зали, басейни, відповідні оздоровчі приміщення;
Додаткові споруди – новостворенні або існуючі	Додаються споруди з відповідним заняттям за інтересами – ангари конюшень, полювання, рибна ловля, музична та художня творчість;
Ландшафт	Активізація демонстративно-споглядальної функції. Формуємо відтворення паркових елементів, створюються нові малоархітектурні споруди які доповнюються прогулянкову територію

Організація інноваційного готельно-ресторанного комплексу в палацово-паркових ансамблях з класовою естетикою може відновити зацікавленість культурними архітектурними спорудами України та ідентифікувати культуру нації. Визначити їх значення для народу, відновити культурні цінності та збагатити сучасну архітектуру ними. Надано рекомендації щодо просторової організації при відновленні палацово-паркових комплексів в умовах готельно-ресторанної справи.

3.4. Стилiстичне рiшення дизайну палацово-паркових комплексiв

Суспiльство актуалiзує естетику примiщення, намагається її засобами урiвноважити та витримувати гармонiю емоцiйного та фiзичного стану. Зважаючи на пiдгрунтя iсторичних стилiв та враховуючи швидкий темп технологiчного розвитку, сучасний дизайн досить часто пiдтримує змiшання рiзномiрних стилiв – еклектики. Квалiфiкованi спецiалiсти поєднують рiзні елементи і не надають перевагу одному суспiльно нав'язаному стилю, важливо розумiти та доцiльно використовувати засоби еклектичної естетики в просторi.

Кожен стиль натхненний своїм попередником, тому важливо знаходити особливе, функціональне у ньому і доречно це застосувати. Аналізуючи історичні стилі, естетику оформлення, концепцію та сценарій дизайну та доцільність їх застосування у палацово-паркових комплексах можна вивести функцію створення еклектичного наповнення в історичних приміщеннях.

Найбільш відповідним простором для застосування еклектичної естетики є функціональний взаємозв'язок приміщень. За рахунок просторової без обмеженості, найбільша перевага віддається внутрішньому доцільному наповненню, де можна досягти найбільшого розкриття характеру еклектики. Основне завдання еклектики у безпомилковому запозиченні основних елементів того чи іншого стилю та його гармонійне поєднання в актуальний естетичний дизайн інтер'єру. Зазвичай ця естетика поєднує в собі класичні елементи з сучасними функціональними (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3. Основні засоби еkleктичного наповнення

ПРОСТІР	ЕЛЕМЕНТИ	ХАРАКТЕРИСТИКА
Стіни, стеля приміщення	Вирішення кольорового фону	<p>Передбачено класичний нейтральний фон – мінімальне кольорове оформлення інтер'єр виглядає гармонійно насиченим і не перевантаженим у поєднанні з усіма іншими елементами.</p> <p>Можливе додавання кольорового елемента на стіні. Наприклад, на темно синій стіні горизонтальна полоса морквяного кольору, але потрібно узгоджувати цей акцент.</p>
	Декоративні елементи	<p>Також для підтримання вагомості інтер'єру використовується барокові елементів пишності – різьблені дерев'яні високі двері, вікна в французькому стилі з підвіконням, елементи декору – багети, високі плінтуси, оформлення стін дерев'яними панелями.</p>
Меблеве наповнення	Текстура та фактура	<p>Використання різьблених барокових меблів, але при цьому оббивка їхня буде яскравого абстрактного візерунку; поєднання темного фактурного обіднього столу з яскравими литими пластиковими стільцями сучасної форми.</p>

	Колір, текстильне оформлення	Якщо передбачається використання великої площі нейтрального кольору, то при цьому потрібно використовувати активний текстиль, фактурні меблі і не боятися поєднання більше трьох кольорів в приміщенні; якщо використовуються яскраві кольори стін або підлоги та акцентні фактури і текстури меблів, то ці ж елементи будуть відігравати важливу роль в інтер'єрі, тоді до них додається мінімалістське кольорове оформлення та використання мінімального принту для урівноваження інтер'єру.
Декорування		Використання сучасних скульптур незрозумілих форм, можливий дух стародавніх культур та цивілізацій. Зазвичай використовуються абстрактні картини сучасного мистецтва великих розмірах без рамок, для створення недбалого стильного вигляду.

Виокремлено основні засоби використання еkleктичного наповнення, які розповсюджуються на внутрішнє наповнення інтер'єру.

Естетика еkleктики передбачає класичний нейтральний фон за яким інтер'єр виглядає гармонійно насиченим і не перевантаженим у поєднанні з усіма іншими елементами. Також для підтримання вагомості інтер'єру використовуються елементи історичної стилістики – різьблені дерев'яні високі двері, вікна в французькому стилі з підвіконням, елементи декору – багети, високі плінтуси, оформлення стін дерев'яними панелями. Можливе додавання кольорового елемента на стіні. Наприклад, на темно синій стіні горизонтальна полоса морквяного кольору, але потрібно узгоджувати цей акцентний елемент з подальшим використанням даного кольору в інтер'єрі, тобто обмежити його і не напружувати додатковою фактурою на стінах.

Для меблів в еkleктичному інтер'єрі немає правильного алгоритму використання, тобто повна свобода у використанні різної стилістики, головну роль у

них буде відігравати колір, фактура, текстура та текстиль. Наприклад, використання різьблених барокових меблів, але при цьому оббивка їхня буде яскравого абстрактного візерунку; поєднання темного фактурного обіднього столу з яскравими литими пластиковими стільцями сучасної форми.

Зазвичай урівноваження відбувається за рахунок класичного нефактурного дерева, пластику, металу на меблях у поєднанні з абсолютно різними яскравими текстильними елементами, при цьому потрібно розуміти, що якщо використовуються яскраві елементи на стінах, краще приглушити абстрактним чорно-білим візерунком на меблях і навпаки, якщо оформлення стін доволі нейтральне, без додавання акцентних кольорів то їх можна сміливо додавати в текстиль та меблювання.

Особливою є функція застосування кольору: якщо передбачається використання великої площі нейтрального кольору, то при цьому потрібно використовувати активний текстиль, фактурні меблі і не боятися поєднання більше трьох кольорів в приміщенні; якщо використовуються яскраві кольори стін або підлоги та акцентні фактури і текстури меблів, то ці ж елементи будуть відігравати важливу роль в інтер'єрі, тоді до них додається мінімалістське кольорове оформлення та використання мінімального принту для урівноваження інтер'єру.

У декоруванні створення естетики еkleктичності віддається перевага сучасності. Використання сучасних скульптур незрозумілих форм, можливий дух стародавніх культур та цивілізацій. Зазвичай використовуються абстрактні картини сучасного мистецтва великих розмірах без рамок, для створення хаотичного стильного вигляду.

Також можливе відновлення загального стильового рішення епохи створення архітектурного об'єкту, якщо за умовою культурної спадщини наповнення зовнішнє та внутрішнє не дозволяється змінювати.

Ознаки стильового рішення пишності відповідно знаті, дворянства, які володіли територією. Відновлення стилю багатства і розкоші: арки, прикрашені позолоченою ліпниною і пілястрами, колони, ніжно-кремові стіни і вишукана декоративна пластика. Обов'язкове дотримання гармонії – рекреаційна умовна концепція будівлі, яка повинна поєднуватися з предметною концепцією будівлі – оптимальне поєднання форми і змісту.

3.5. **ВИСНОВКИ** до третього розділу

3.1. За попереднім дослідженням світового досвіду умов та заходів реставрації культурної спадщини було сформовано актуальний спосіб її відновлення, який забезпечує її автентичну та історичну культурну цінність, підвищує її актуалізацію та експлуатаційну можливість; наведено переваги реконструкції (реновації) реставраційних робіт над формуванням музеєфікації або консервації території культурної спадщини та об'єктів на ній;

3.2. Досліджено потенційні спроможності палацово-паркового комплексу та адаптацію формування готельно-ресторанного та туристичного комплексу; на основі досліду було сформовано стратегічно доцільні експлуатаційні можливості простору культурної спадщини; наведено приклад формування функції після реконструкції у наборі приміщень, які не порушують історичну та соціально-культурну цінність ландшафтної території та архітектурних споруд;

3.3. Відповідно загальній просторово-композиційній організації території охоронної зони було сформовано наповнення внутрішнього простору архітектурних споруд, які функціонально наповнені за закладеною концептуальною задачею;

3.4. Сформовано організацію стилізації внутрішнього простору, яка поєднує в собі функціональність сучасних та історичних деталей та їх доцільне застосування в інтер'єрі; Сформовано методи правильної організації та використання в просторі окремо виділених стилістичних елементів, які відповідають характеру історичності та сучасній актуальності, наведено їх характеристика та поєднання.

РОЗДІЛ IV. ПРОЕКТНІ РІШЕННЯ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВОГО КОМПЛЕКСУ

4.1. Теоретичні відомості палацово-паркового комплексу

Реалізація проектних рішень впроваджена прикладом реконструкції культурної спадщини України – архітектурно-парковий комплекс у селі Підгірці, Золочівського району, Львівської області.

До Державного реєстру нерухомих пам'яток України входять чотири об'єкти під охоронним номером 421, перелік наведено у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1. Перелік витворів охоронного номеру 421

НОМЕР В КОМПЛЕКСІ	НАЗВА ВИТВОРУ	РІК ПОХОДЖЕННЯ
1.	Замок – Підгорецький замок або палац в Підгірцях	XVII ст., приблизні роки забудови 1635 – 1640
2.	Заїзд – Гетьманський заїзд	XVIII ст.
3.	Костьол - Церква Блаженного Миколая Чарнецького та новомучеників УГКЦ, раніше Костел святого Йосипа	1763 р.
4.	Парк з парковими спорудами – італійський парк	XVIII ст

Характеризується унікальним архітектурно-конструктивним рішенням на території України – об'єднане планування бастионного укріплення та палацу. Теоретично, бастионні укріплення, які були головним у формуванні палацу, ведуть датування з XII століття - в давньоруські часи, на південь від замку, знаходилося одне з найбільших в Західній Європі городищ – Пліснеськ, перша згадка у писемному джерелі від 1188 року, яке мало характерне укріплення. Після знищення у X столітті функціонує хутір, де розміщено Підгорецький монастир, який йменувався Пліснеським. Будівництво укріплень спроектовано на краю плато Подільської височини, до якого з північного боку прилягала заболочена рівнинна ділянка Малого

Полісся – військово вигідна точка, де могли існувати укріплення, сторожеві вежі, тощо.

Ансамбль відтворений у бароковому стилі з елементами стилістики ренесансу, історична діяльність відповідає умовам культурної спадщини України. Архітектори палацу - Гійом Левассер де Боплан та Андреа дель Аква, автор деяких концептуальних рис був власник – Станіслав Конецпольський. Автором проекту костелу був Кароль (Карл) Романус, на замовлення Вацлава Пйотра Жевуського, який першочергово функціонував як усипальниця роду Жевуських. Ним же було проведено реконструкцію палацу: доповнено третій рівень замку; перебудова підйомного мосту – функціонально знищений і перетворений на підйомний прохід, вищий рову, до головного входу; добудовано, між гострокутними вежами та головним входом, павільйони, доповнення ансамблю заїжджим гетьманським двором для тривалого проживання персоналу та гостей.

Комплекс оточений італійським парком, який належить до пам'яток садово-паркового мистецтва державного значення. Має виразний рельєф доповнення цілісної транзитної комунікації – продуманий взаємозв'язок рельєфу, дендрології, архітектурно-конструктивні елементи – каземати, малі архітектурні форми – скульптури, тощо.

4.2. Концепція Підгорецького палацово-паркового комплексу

Концепція закладу була прописана за часів будування палацу - при вході, на мармуровій таблиці був напис про призначення замку: “Вінець ратних трудів — перемога, перемога — тріумф, тріумф — відпочинок”. Тобто, замок було призначено для відпочинку коронного гетьмана.

Планується продовження загальної концепції побудування замкового комплексу за допомогою організації рекреаційного туризму з елементами активного відпочинку.

Інтер'єри в рекреаційних зонах розробляються відповідно обумовленим функціональним рисам. Загальна концепція повинна надихатися відвідувачами, а саме відповідати високій комфортності, розслабленості та ненав'язливості. Основний критерій це поєднання культури відповідного стилю з функціональним наповненням

інтер'єрів. Обов'язкове дотримання гармонії – рекреаційна умовна концепція будівлі, яка повинна поєднуватися з предметною концепцією будівлі – оптимальне поєднання форми і змісту.

За концепцією відбувається переоформлення трьох будівель – реконструкція в готельно-рекреаційний комплекс з усіма умовами тривалого проживання.

Головна споруда – палац – формує місця для постійного перебування в номерах підвищеної комфортності; перший рівень формує багатоцільовий простір для відвідувачів палацу на короткочасний період (екскурсоводи, туристи) та відповідність тривалому проживанню – харчові зони, демонстративні або арт-простори, адміністративно ділові приміщення.

За завданням заїжджий двір реконструюється до приміщень загального перебування з відповідністю до середньої комфортності – номери для проживання невеликої, але достатньої площі. Тут створюється зонування ідентично палацу – адміністрація, вестибюль з загальним простором, ресторан, тощо.

Сакральний простір пропонується повністю реставрувати і забезпечити його простір доступністю для усіх відвідувачів поза релігійної функції – створення демонстративного простору – музеєфікація.

За концептуальним завданням формується відповідність розвитку культурної території, створюється сполучення з туристичними точками прилеглих до с. Підгірці території.

4.3. Технічний стан палацово-паркового комплексу

Проведено натурне обстеження внутрішнього простору замку, за яким було виявлено аварійно критичний його стан. Проаналізовано недоцільне оформлення мурування проходів, створення нових міжкімнатних перегородок, ситуація існуючих інженерно-технічних комунікацій, за якими в подальшому проводяться нові мережі для комфортної експлуатації палацу.

Відповідно складеного акту технічного стану приміщень палацу, його конструктивно-архітектурних рішень та опоряджувальних деталей проводиться

загальна розробка наукової документації на реставраційні невідкладні консерваційні роботи комплексу.

У підвальному рівні (-1) не спостерігається критичних порушень конструктивних систем, рівень задовільного стану, характеризується як загально аварійний, який потребує негайної консервації (див. дод.).

Стеля внутрішніх приміщень підвального рівню має повздожні та аркові форми, яка відповідає конструктивності доцільних несучих елементів і не потребує відповідних підпирних елементів. Грунтовий основний шар підлоги не ізолюваний від природніх впливів, що також негативно впливає на експлуатацію споруди.

Спостерігається монтування перегородок, які не відповідають автентичності, але мають віддалено несучу функцію; один з проходів до приміщення з основним механізмом інженерно-технічних комунікацій замуруваний, що не відповідає нормам безпеки при евакуації. Східна частина активно використовується та відкрита для загального доступу туристами, сформовано арт-простір з інсталяціями.

Перший рівень (0), який транзитно сполучений з головним входом до внутрішнього відкритого двору замку та до закритого простору приміщень та павільйонів бастіону замку, має критичний стан порушення природними чинниками – потребує негайного проведення технологічних заходів відновлення конструктивних систем (див. дод.).

Спостерігається недоцільне формування адміністративних приміщень, за яким було проведено штучну просторову організацію міжкімнатними перегородками та муруванням проходів. Більшість приміщень захаращені, повністю не використовуються, або мають функцію зберігання будівних матеріалів.

Сучасний стан конструктивних несучих елементів павільйону бастіону східної частини повністю аварійні і зберігають цілісність відповідно зовнішнім штучно створеним дерев'яним фермам. Простір гострокутного східного бастіону використовувався як демонстративно-оглядовий.

Другий рівень (1) споруди має відносно задовільний стан та зберіг вхідні автентичні портали з мармуру та обігрівальну конструкцію печі, вони потребують певних технологічних заходів очищення від поверхневого шару фарби та бруду.

Другий рівень частково використовується туристами і функціонує як внутрішній транзитний прохід до перекриття бастіону. Бастіонні башти південного та північного напрямку повністю або частково знищені, потребують підтримання спеціально створеною конструктивною системою (див. дод.).

Цікаві транзитні проходи між другим та третім рівнем, сформовані гвинтовою системою, не використовуються; мають функціональний задовільний стан і потребуються відновлення як унікального автентичного елементу. У прилеглих приміщеннях до гвинтових сходів та виходів до тераси бастіону спостерігається критичний стан конструктивних елементів, це обумовлює штучно створене функціонування санітарно-технічних приміщень і відповідне проведення інженерно-технічних комунікацій.

Третій рівень (2) потребує серйозного втручання реконструкції через серйозне порушення перекриття та волого-нестійкого стану мансарди; входи до терас не функціонують, віконні отвори деяких приміщень замуrowані (див. дод.).

4.4. Архітектурно-конструктивні рішення внутрішнього простору палацово-паркового комплексу

На основі натурного обстеження та проведення технічного обміру приміщень сформовано обмірну поверхову схему для складення проектної документації на формування концептуальної експлуатації простору; встановлено основні фізичні дані приміщень (табл.4.2.)

Таблиця 4.2. Обмірні дані палацу

№ РІВНЮ	ВИСОТА ПРИМІЩЕНЬ	ЗАГАЛЬНА ПЛОЩА
-1	Напівциркульна система склепіння перекриття варіює висоту приміщень від 3 500 мм до 4 500 мм	642,34 кв.м.

0	Система хрестового склепіння стелі та їх просторова організація варіює висоту приміщень від 3 500 мм до 5 000 мм	1 710,602 кв.м
1	Система балкового перекриття формує сталу висоту прилеглих приміщень до центральної осі – 5 000 мм, далі приміщення зменшуються до 4 500 мм	Внутрішній простір 855,466 кв.м. Тераса бастіону 1 279,885 кв.м.
2	Система нестабільно-аварійного балкового перекриття формує висоту 4 000 мм – 5 000 мм	Внутрішній простір 817,734 кв.м Тераса 90,05 кв.м
Загальна площа		4 026, 30 кв.м.

Дані можуть частково відрізнятись від оригінальних через аварійні порушення, відповідно неможливого достовірного збору інформації.

Відповідно даним обмірного плану та технічного було сформовано демонтаж та монтаж просторової-організації, яка повинна відповідати загальній заданій концепції готельно-ресторанного комплексу.

За схемою демонтажу було демонтовано існуючі перегородки для адміністративних приміщень та відновлено автентичні дверні проходи на першому рівні (див. дод.); до підвального рівню додано дверні проходи, які адаптують простір під громадський (див. дод.).

Відповідно другий та третій рівень формує кімнати підвищеної комфортності і потребують демонтажу дверних проходів для формування приватних номерів (див. дод. ;див. дод.).

Задана концепція готельно-ресторанного комплексу потребує монтажних робіт відповідно санітарно-технічним та виробничим приміщенням.

Підвальный рівень формує зону ресторанного підприємства – паб для забезпечення дозвілля відвідувачів. Сформовано підпірні ферми для підтриманні конструкцій напівциркульних конструкцій перекриття, додано підйом, який підкреслює простір і доповнює (див. дод.)

Перший рівень адаптовано розширеними дверними проходами для доцільного транзитного сполучення між великою кількістю людей; сформовано сантехнічні приміщення які мають окремо функціонувати відповідно відвідувачу або працівнику та з окремими входами з вулиці внутрішнього двору (див. дод.).

Другий та третій рівень доповнюються сантехнічними приміщеннями у приватних номерах, мають ідентичну планувальну схему (див. дод.).

Проведення демонтажних та монтажних робіт проводиться після затвердження науково-проектною експертизою та технічного акту, узгодження стратегічної експлуатації пам'ятки архітектури.

Споруда Заїжджого двору повністю реконструюється в готельно-ресторанний комплекс. Перший рівень активно перебудовується за рахунок монтажних та демонтажних робіт в існуючому просторі; другий рівень реорганізовується під готельні номери – існуючий дах демонтується і на його місці формується житловий простір. Роботи відповідають збереженню історичних цінностей споруди – фасадні стіни рівнів зберігаються, вони взяті за основу для формування нового простору.

Матеріал монтажних робіт для споруд комплексу обирається відповідно функції приміщення; сантехнічні приміщення – вологостійкі; виробничі приміщення – газоблоки; перегородки у приватних номерах – скляні з системою смарт-скла.

4.5. Функціональне зонування палацово-паркового комплексу

За схемою функціонального зонування виділено основні зони формування простору:

- Адміністративні зони;
- Громадський простір – культурно-дозвелеві зони, зони харчування;
- Житловий простір.

Додаткові зони забезпечення функціонування:

- Транзитні зони;
- Виробничі зони;
- Санітарно-технічні зони.

Загально визначені функціональні зони формуються доцільне наповнення як відповідність до руху людей та просторовій організації.

Схема заданих функціональних зон ідентично застосовується до споруди палацу та споруди заїжджого двору.

Перший рівень палацу, умовної відмітки $\pm 0,000$ мм, забезпечено вхідною групою двох типів – при вході до внутрішнього двору та при вході до замку; виділяються адміністративно-ділову структурну організацію – рецепція для прийому відвідувачів та їх інформативне забезпечення, відповідно задані зони очікування, робочі зони та обслуговування; безпеку простору забезпечує охорона з відповідним технічним обладнанням (див. дод.).

Сформовано загальні громадські зони першого рівню, які відповідають доцільній організації та ізоляції загальних зон від приватних; перший рівень формує ресторанні підприємства з окремим входом для відвідувачів і окремим входом працівників безпосередньо до прилеглої виробничої зони – кухні.

Відповідно організації інженерно-технічних комунікацій, які забезпечують поверхи водопостачанням, водовідведенням, каналізацією, тощо, сформовано санітарно-технічні приміщення – організаційно-просторово виділені, підпорядковані певній групі людей.

Приміщення флігелів бастионного укріплення формують культурно-дозвіллеві та ділові зони за невідповідністю постійного перебування людей.

Підвальний рівень просторово утворює ресторанне та підпорядковане готелю виноробне підприємство, яка відповідає раніше сформованій автентичній функції; доповнено місцями для перебування відвідувачів та організаційні рішення до дозвілля (див. дод.).

Другий та третій рівень підпорядковані організації житлового простору – приватні номери забезпечені санвузлами; транзитне забезпечення руху відвідувачів оформлює вхідні вестибюлі до номерів та відповідає безпеці їх функціонування (див. дод.).

4.6. Формування доцільно-ергономічного наповнення палацово-паркового комплексу

Ергономічна відповідність умеблювання сформовано до заданих функціональних зон, за якими підвальный рівень формує барну стійку пабу та локальну організацію прилеглих місць для відвідувачів. Виділено окремі місця для групи відвідувачів та окреме приміщення, яке організовує дозвілєву групу наповнення з більярдними столами. Простір забезпечено загальним санвузлом з місцями для куріння та виробничо-технічними приміщеннями (див. дод.)

Другий рівень наповнено відповідно забезпеченню комфортом та функціонуванням адміністративних, харчових, культурно-дозвілєвих зон; кожен зону оформлено відповідно поставленому завданню.

За схемою доцільного комфортного простору сформовано другий та третій рівень палацу, який забезпечує житловими приміщеннями для тривалого перебування відвідувачів. Комфортні умови для відвідувачів залежать від поєднання композиційних та ергономічних прийомів, вихідних даних просторового формування та відповідності характеру готельно-рекреаційного комплексу.

Схеми умеблювання другого та третього рівню ідентичні, за ними кожен номер забезпечений окремими санвузлами з потрібним технічним та меблевим сантехнічним доцільним забезпеченням; сформовано окремо приміщення з кухонним та технічним забезпеченням (див. дод.).

Схема умеблювання відбувається відповідній адаптації існуючого простору до його використання та втручанням демонтажних та монтажних робіт, які першочергово затверджені експертизою та відповідністю до можливого стратегічного утворення експлуатації пам'ятки архітектури.

Майже всі оригінальні інтер'єрні елементи замку були знищені в пожежі, тому загальне стильове рішення планується відновити для відчуття епохи XVII століття. Оформлення інтер'єру буде відбуватися з ознаками ренесансу та бароко з мінімальним доповненням сучасними елементами. Відновлення стилю багатства і розкоші: арки, прикрашені ліпниною і пілястрами, колони, оздоблення деревом стін і

вишукана декоративна пластика. Ренесанс або відродження - це про стовідсоткову гармонію – рекреаційна концепція будівлі, про оптимальне поєднання форми і змісту. Цей стиль стане ідеальним рішенням для просторого замиського будинку відпочинку.

В інтер'єрах переважають дерев'яні фактури та текстури. Меблі з дубу, горіха, чорного дерева повинні прагнути до монументальності, проте рясніють філігранним декором. Також доповнення сучасним технічним обладнанням.

4.7. Основні положення охорони середовища пам'ятки архітектури

З метою захисту традиційного характеру середовища окремих пам'яток, їх комплексів (ансамблів), історико-культурних заповідників, історико-культурних заповідних територій навколо них мають встановлюватися зони охорони пам'яток: охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару. Розділи науково-проектної документації спрямовані на санітарно-епідеміологічну, екологічну, пожежну та іншу безпеку пам'ятки відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» не повинні призводити до зміни пам'ятки, втрати її автентичності.

Руйнація середовища культурної спадщини відбувається відповідно причин:

- природні чинники (атмосферні опади, перепади температур (замерзання й розмерзання), вивітрювання, сонячна радіація (для дерева), гідрогеологічні впливи, зсуви ґрунту, біоушкодження (рослинність, комахи, гриби);
- антропогенна (техногенна)діяльність (шкідливі викиди в повітря хімічних речовин, кіптяви, газів від т техногенної діяльності, поєднуючись з дощовою водою, потрапляючи на поверхню каменю, мармуру, дерева, спричинюють їх деструкцію);
- непрофесійна архітектурно-містобудівна діяльність (як різновид антропогенної).

Збереження або відновлення пам'ятки архітектури в сучасному світі повинно передбачати одночасно, крім збереження безпосереднього традиційного оточення, умови екологічності в процесі реставрації та у подальшій її експлуатації. Першочергове завдання на реконструкцію архітектурної пам'ятки повинно

передбачати усвідомлене споживання ресурсу відповідно якого проводиться діяльність.

Культурної спадщини може формуватися відповідно об'єктам природи, які напряму формують позитивний вплив на екологічну ситуацію. Більшість пам'яток архітектури забезпечені садовим прилеглим ландшафтом для рекреаційних цілей. Загалом пам'ятка архітектури формує екологічне відношення і діяльність на її території за рахунок законодавчо описаної можливості мінімального втручання для збереження культурної цінності – передбачено Постановами Кабінету Міністрів про оцінку вразливості об'єкта спадщини та його буферної зони до соціального, економічного та іншого тиску.

Забудова нових споруд або будівель, надбудов, які визначаються реконструкцією існуючої будівлі, повинна відповідати збереженості історичного середовища і традиційного характеру споруди, природний ландшафт та об'єкти природно-заповідного фонду, оглядові точки і зони, звідки розкриваються види на пам'ятки та їх комплекси.

У зонах охорони ландшафту забезпечується збереження цінного природно-дендрологічного стану (насаджень) та природно-архітектурного простору (малі архітектурні форми, автентичні місця та елементи) оточення пам'яток культурної спадщини, передбачається відтворення частково знищених або повністю знищених цінних природних і пейзажних якостей пов'язаного з пам'ятками ландшафту – ліквідація чи візуальна нейтралізація будівель, споруд і насаджень, що спотворюють автентичних ландшафт. Заходами щодо збереження ландшафту забезпечуються охорона цінних особливостей рельєфу, водойм, рослинності, відтворення їх історичного вигляду, збереження візуальних контактів пам'яток з природним та переважно природним оточенням, що має історичну цінність, захист берегових, лугових територій від зсувів та розмиву, укріплення схилів, ярів, їх озеленення; проведення інших природоохоронних заходів відповідно заданому завданню збереження території.

На територіях зон охорони археологічного культурного шару слід враховувати необхідність проведення археологічних досліджень з обов'язковою умовою

проведення наукової фіксації усіх етапів дослідження і всіх виявлених знахідок та інших матеріальних залишків. Такі роботи обов'язково передбачають доцільне втручання до ландшафтної території пам'ятки архітектури, яке не порушить культурної цінності та не зруйнує існуючий рельєфний стан.

Територія пам'ятки архітектури концептуально за завданням реконструюється в готельно-ресторанний комплекс. Першочергове дослідження історіографії та натурального обстеження виявило діяльність туберкульозного диспансеру у ХХ столітті. Для відповідної організації готелю та ресторану приміщення обов'язково піддаються дезінфекційних заходів скеровані на знищення збудника туберкульозу на об'єктах навколишнього середовища. Дезінфекція від туберкульозу не завдає шкоди здоров'ю, оскільки всі препарати для обробки базуються на воді. Також проведення робіт дезінфекції ефективно у боротьбі з іншими видами бактерій та цвіллю.

Найчастіше використовуються два методи дезінфекції від туберкульозу: холодний або гарячий туман. Обладнання розпорошує повітря найдрібніші частинки сильнодіючих препаратів, які надають згубну дію на паличку Коха. Використання таких речовини є безпечними для здоров'я людини та мають сертифікати якості.

Технічний акт, натурне обстеження та проектно-наукова документація пам'ятки архітектури погоджує подальше використання та дослідження існуючих матеріалів, за якими формується екологічно чистий або мінімальний вплив на навколишнє середовище і властивості, які поліпшують використання та експлуатацію території. Матеріали для реставраційних робіт на пам'ятці за своєю природою повинні бути подібними до автентичних матеріалів, їх фізико-технологічні характеристики визначаються технологічною частиною проекту на реставрацію. Потрібно віддавати перевагу натуральним органічним матеріалам, які відповідають традиційності історичним матеріалам та технологіям. Для підвищення довговічності обов'язкове першочергове проходження матеріалів обробки, яка відповідає екологічності.

Основні вимоги до матеріалів, для реставрації і консервації пам'яток:

- їх сумісність (механічна, фізична, хімічна тощо) із стародавніми будівельними матеріалами;

- реверсивність (зворотність), здатність до видалення;
- відсутність шкідливої післядії (наслідків застосування) на пам'ятку.

Дослідження існуючих автентичних матеріалів відповідає екологічній якості – несучі елементи сформовані з натурального каменю, декоративне оздоблення всередині пам'ятки з мармуру. При антропогенному вимушеному втручання людини було сформовано недоцільні бетонні перекриття. Внутрішні приміщення не оздоблені та меблево не наповнені.

Всі технологічні заходи консервації, реставрації, протипожежній методи створення простору, та інші методи, які забезпечують доцільне безпечне регулювання, користування та проведення дослідів архітектурного простору, не повинні призводити до змін пам'ятки і погіршувати її естетичну, історичну, наукову або художню цінність.

4.8. Охорона праці

За Законом України «Про охорону праці» визначено поняття охорони праці як системи правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

При виконанні ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках слід дотримуватися законодавства України про охорону праці та правил пожежної безпеки у будівництві і робіт з хімічними речовинами у відповідності з чинними нормативами, вимогами проекту та даних норм. Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства. Цих норм потрібно дотримуватися при організації реставрації, при діяльності реставрації та при подальшому використанню пам'ятки архітектури.

Роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці.

До початку реставраційних робіт на об'єкті та забезпечення їх якості потрібно проводити інструктаж з бригадами та окремими робітниками, надати спеціалізований одяг для захисту під час роботи і створити відповідні комфортні та безпечні умови роботи і страхування під час робочої діяльності людини.

Всі роботи на пам'ятках повинні виконувати реставраційні майстерні та організації, які мають відповідні державні дозволи (ліцензії) та атестованих виконавців необхідної кваліфікації з дотриманням вимог всіх правил виконання робіт та технічної документації. Інженерно-технічні працівники (майстри, виконроби), що безпосередньо керують роботами, повинні мати відповідний рівень підготовки та дозвіл і дотримуватись вимог та правил цих Норм. Вони повинні забезпечувати на об'єкті реставрації виконання повного обсягу робіт і всієї виконавчої документації: журналів ведення робіт, журналів спеціальних видів робіт, актів на приховані роботи, дотримуватись проектної документації з системи управління якістю тощо. Робітники, зайняті на реставраційних роботах, повинні мати високий професійний рівень кваліфікації, досвід виконання реставраційних робіт та досконало володіти всіма навиками виконання технологічних процесів.

Усі норми діяльності охорони праці описано в правовій затвердженій документації Закону України «Про охорону праці», є обов'язковою до виконання.

4.9. **ВИСНОВКИ** до четвертого розділу

4.1. За завданням реалізації стратегії використання культурної спадщини першочерговим завданням є дослідження теоретичних відомостей та визначення охоронних зон, що сформовано та теоретично описано; Визначено охоронний номер та налічення об'єктів на обраній території, яка реалізується;

4.2. Сформовано завдання концепції Підгорецького палацово-паркового комплексу відповідно який проводиться завдання на реконструкцію простору.

4.3. Другим етапом було проведення натурного обстеження за яким складено схеми технічного стану пам'ятки архітектури та теоретично складений акт, який в подальшому є основою для формування науково-експертної документації на

технологічні реставраційні роботи, які збережуть цінності культурної спадщини, її історичну ідентичність та автентичність;

4.4. Проведено обмірні роботи за допомогою технічних приборів для подальшої адаптації простору до концептуально створеного завдання готельно-ресторанного комплексу; відповідно сформовані демонтажні та монтажні роботи для формування доцільного простору, для відновлення та забезпечення безпечної експлуатаційної можливості;

4.5. Визначено оптимальні можливості просторової організації приміщень та на основі їх створено функціональне зонування для ефективного використання пам'ятки архітектури і забезпечення комфортними умовами;

4.6. Сформовано схеми умеблювання, які забезпечують простір приміщень відповідним ергономічним та доцільним наповненням; відповідає першочерговому формуванню функціонального зонування, архітектурно-конструктивних рішень простору та завданню на реалізацію та активізацію простору;

4.7. Охарактеризовано природно-охоронну діяльність та середовища на території реконструкції пам'ятки архітектури для її подальшої експлуатації;

4.8. Наведено основні положення та визначення організації охорони праці на об'єкті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архітектура, будівництво, дизайн в освітньому просторі: колективна монографія / За заг. ред. д-ра іст. наук В. В. Карпова. – Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2021. – 604 с.
2. Бондар Ю. А., Відновлення старовинних ландшафтних парків. Методичні рекомендації з проектування. М.: НДІ містобудування, 1974.- 85 С.
3. Волкотруб І.Т. Художнє конструювання. Київ, 1988. 126-133 с.
4. Гнатюк Л. Р. До питання реконструкції палацо-паркового ансамблю Д.Трощинського в Кагарлику на Київщині на засадах філософської концепції «екології душі» / Л.Р. Гнатюк, Т.М. Никоненко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Науково-технічний збірник. – Вип. 23. – К.: КНУБА, 2010. – С. 60–68.
5. Гнатюк Л. Основи науково-методичного підходу до реставрації пам'яток культури з урахуванням їх еволюції. Тези Третьої науково-практичної конференції: «Геометричне та комп'ютерне моделювання: енергозбереження, екологія, дизайн». № 4 (30). – Сімферополь – Алушта.: 25–29.09.2006. – С. 267–271
6. Гнатюк Л.Р. Методичні підходи до ревіталізації та реновації історичних будівель (аналіз досвіду) / О.А. Пламеницька, Л.Р. Гнатюк, І.Гуменюк// Теорія та практика дизайну. Збірник наукових праць. – Вип. 19. Дизайн архітектурного середовища – К.: НАУ, 2019. –С.36–56. DOI: 10.18372/2415-8151.19.14371
7. Гнатюк Л.Р., Яременко О.Ю. Проблематика збереження палацово-паркових комплексів України / Гнатюк Л.Р., Яременко О.Ю. // Теорія та практика дизайну: зб. наук. праць / Національний авіаційний університет. –К., 2020. Вип. 20. С.39-47.
8. ДБН В.2.2-9:2018 Видання. Громадські будинки та споруди. [Чинний від 01-06-2019]. Вид. офіц. Київ, 2010. 49 с.
9. ДБН В.2.2-20:2008 Видання. Готелі. [Чинний від 23-07-2008]. Вид. офіц. Київ, 2010. 39 с.

10. ДБН В.2.2-25:2009 Видання. Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства). [Чинний від 01-01-2017]. Вид. офіц. Київ, 2010. 85 с.
11. ДСТУ-Н Б В.3.2-4:2016 Видання. Настанова щодо виконання ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури та містобудування. [Чинний від 2010-09-01]. Вид. офіц. Київ, 2010. 67 с.
12. Карпов В.В. Антропологія мистецтва та архітектури // Філософія архітектурної творчості : навчальний посібник / С. Г. Буравченко, В. В. Карпов, Л. Н. Бармашина, О. Г. Пивоваров, Н. В. Бжезовська ; за заг. ред. канд. архіт., проф. С.Г.Буравченка. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – С. 39-66.
13. Карпов В.В. Антропологічне осмислення архітектурної форми сучасності //Архітектура та екологія: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 – 18 листопада 2020 року). К.: НАУ, 2020. С. 5-8.
14. Консервація і реставрація пам'яток архітектури: Методологічний посібник. - Київ - Львів, 1996. - 586 С.;
15. Міністерство розвитку громад та територій України: Нормативно-правова база. URL: <https://www.minregion.gov.ua/>
16. Нойферт Э. Строительное проектирование. Пер. с нем. К. Ш. Фельдмана, Ю. М. Кузьминой; Под ред. З. И. Эстрова и Е. С. Раевой. - 2-е изд. - Москва, 1991. - 392 с.
17. Прентіс Р. Досвід становлення і розвитку культурного туризму. СПб .: Вид-во СПбГУЕФ, 2001. - 232 С.
18. Рекомендації з проведення архітектурно-археологічних досліджень за допомогою зручних об'єктів для їх відновлення або музеєфікації / Консервація і реставрація пам'яток архітектури: Метод посібник. -М. - Л., 1996. - 46-47 С.
19. Рунге В.Ф. Ергономіка дизайнерського середовища: заклади освіти / В.Ф. Рунге, 2005. 326 с.
20. Романенко І.І. Будівлі і споруди: конспект лекцій навчальної дисципліни. Харків: ХНАМГ, 2011. 48-57 с.
21. Карпов В. В. Антропний принцип творчості Матвія Вайсберга / В. В. Карпов // Архітектура, будівництво, дизайн в освітньому просторі : колективна

монографія. За заг. ред. д-ра іст. н. В. В. Карпова - Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2021. - С.328-340.

22. Філософія архітектурної творчості : навчальний посібник / С. Г. Буравченко, В. В. Карпов, Л. Н. Бармашина, О. Г. Пивоваров, Н. В. Бжезовська ; за заг.ред. канд. архіт., проф. С.Г.Буравченка. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 228 с.

23. DISCOVER. Мандруй Україною. URL: <https://discover.ua/>

24. ArchDaily. Projects. URL: <https://www.archdaily.com/>

25. Liliia Gnatiuk Optical Illusions in Sacral Space. XIX International Scientific Defining the Architectural Space of the Chair of Housing and Architectural Compositions: Defining the Architectural Space – The Truth and Lie of Architecture. – Vol. 4. – Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT - Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, 2020. – P. 7-19. DOI: 10.23817/2020.defarch.4-1 ISBN 978-83-7977-533-0

26. Liliia Gnatiuk Revitalization of the urban environment and contemporary trends of its humanization via the means of art (Rewitalizacja środowiska miejskiego i współczesne trendy jego humanizacji za pomocą sztuki) /Kashchenko O., Kowalska G., Gnatiuk L. // Wiadomości Konserwatorskie • Journal of Heritage Conservation – 61/2020 – C. 2 -34 DOI: 10.48234/WK61HUMANIZATION

27. Liliia Gnatiuk Revitalization of the urban environment and contemporary trends of its humanization via the means of art (Rewitalizacja środowiska miejskiego i współczesne trendy jego humanizacji za pomocą sztuki)/Kashchenko O., Kowalska G., Gnatiuk L. // Wiadomości Konserwatorskie • Journal of Heritage Conservation – 61/2020 – C. 1 -34 DOI: 10.48234/WK61HUMANIZATION

ДОДАТКИ